

ЗАТВЕРДЖЕНО

Наказ Вищого навчального закладу
Укоопспілки “Полтавський університет
економіки і торгівлі”
08 липня 2015 року № 152-Н

Форма № П-4.04

**ВИЩИЙ НАВЧАЛЬНИЙ ЗАКЛАД УКООПСІЛКИ
“ПОЛТАВСЬКИЙ УНІВЕРСИТЕТ ЕКОНОМІКИ І ТОРГІВЛІ”**

Навчально-науковий інститут харчових технологій,
готельно-ресторанного та туристичного бізнесу
Форма навчання заочна

Кафедра туристичного та готельного бізнесу

Допускається до захисту
Завідувач кафедри

Г.П. Скляр

„_____” _____ 2021 р.

КВАЛІФІКАЦІЙНА РОБОТА

***На тему “РОЗВИТОК ТУРИЗМУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ:
СТАН ТА ПЕРСПЕКТИВИ”***

зі спеціальності 242 Туризм
освітня програма «Туризм» ступеня бакалавра

Виконавець роботи Питомець Тетяна Юріївна

(підпис, дата)

Науковий керівник к. геогр. н., доц. Логвин Михайло Михайлович

(підпис, дата)

ПОЛТАВА – 2021

ЗМІСТ

ВСТУП.....	3
РОЗДІЛ 1.....	6
ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ	6
1.1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні.....	6
1.2. Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні.....	19
1.3. Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності	42
РОЗДІЛ 2.....	49
ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ХЕРСОНСЬКОМУ РЕГІОНІ	49
2.1. Організація туристичної діяльності в регіоні	49
2.2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні	61
2.3. Основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні	74
ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ.....	80
ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ	82
ДОДАТКИ	91

ВСТУП

Розвиток туризму в Україні в умовах ринкової економіки набуває пріоритетного значення. Туризм може і повинен стати сферою реалізації ринкових механізмів, джерелом поповнення державних і місцевих бюджетів, створення нових робочих місць, засобом загально доступного і повноцінного відпочинку та оздоровлення. Тривалий час розвиток промисловості і засобів виробництва розглядався як пріоритетний, якщо не єдиний шлях розвитку національної економіки. Тому сфера послуг і туризм, ще й зараз інколи сприймаються як похідні від промислового і сільськогосподарського виробництва. Світовий досвід показав, що туризм – повноправний і надприбутковий компонент ринкової економіки.

Туристично-рекреаційна сфера набуває все більшого значення для Херсонської області, оскільки її галузі поступово стають визначальними для розвитку економіки та соціальної сфери, зумовлюють інтеграцію у світову туристичну індустрію.

Завдяки своїм природним і кліматичним умовам Херсонщина належить до унікальних туристичних об'єктів світу. Сучасний розвиток туризму в Херсонській області характеризується наявністю проблем у спрямованості розвитку, стані якісних і кількісних характеристик. Одним із заходів, що впливають на стан та розвиток туристичної галузі в Херсонській області, є проведення аналізу діяльності суб'єктів туристичної галузі.

Комплексним дослідженням туристичних ресурсів Херсонської області та їхніх територіальних поєднань займалися О.А. Марченко, О.А. Сарапіна та інші. Ними запропоновані різноманітні методологічні підходи до аналізу складових та оцінки туристичного, рекреаційного, туристично-рекреаційного потенціалу, його структури, стратегічного потенціалу, вивчені та описані природно-ресурсні, інфраструктурні, економічні чинники його формування та

розвитку.

Мета роботи полягає в дослідженні теоретичних та прикладних аспектів використання природно-ресурсного потенціалу як складової сфери туризму у Херсонській області та аналізу показників, що характеризують стан туристично-рекреаційного комплексу регіону, узагальнення тенденцій розвитку, вивчення проблем, які потрібно вирішити. Досягнення поставленої мети забезпечується виконанням наступних завдань:

- виявити соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні;
- вивчити природно-ресурсну базу розвитку туризму в регіоні;
- оцінити історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності;
- дослідити організацію туристичної діяльності в регіоні;
- проаналізувати особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні;
- вивчити та запропонувати основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.

Об’єктом дослідження є процес туристичної діяльності у Херсонській області. Предметом дослідження є теоретичні, методологічні та практичні підходи у дослідженні стану та перспектив розвитку туризму на Херсонщині.

Для розв’язання визначених завдань роботи, досягнення мети використовувався наступний комплекс взаємодоповнюючих методів дослідження: загальнонаукові та спеціальні методи дослідження, зокрема, методи системного аналізу, методи причинно-наслідкового аналізу, методи порівняльного аналізу, методи прямого структурного аналізу, узагальнення. За допомогою аналітичного методу здійснено підбір інформації за темою. Використовувався метод економіко-статистичного аналізу.

Інформаційною базою слугували: законодавчі та нормативно-правові акти України, що регламентують діяльність у галузі туризму, матеріали Державної

служби статистики України та Департаменту туризму та курортів Херсонської державної адміністрації, праці вітчизняних та зарубіжних вчених з проблем дослідження організації сфери туризму на регіональному рівні, публікації в наукових періодичних виданнях, статистичні бюлетені туристичної діяльності, матеріали науково-практичних конференцій, дані всесвітньої мережі Інтернет.

Окремі положення кваліфікаційної роботи були апробовані опубліковані в матеріалах кафедрального круглого столу студентів та аспірантів «Туризм і молодь – 2020» (м. Полтава, ПУЕТ, 21 грудня 2020 р.).

Структурно робота складається з двох розділів, вступу, висновків, переліку інформаційних джерел, додатків. У роботі налічується 41 рисунок, 3 таблиці, 2 додатки (у них 6 таблиць), перелік інформаційних джерел налічує 82 найменування.

РОЗДІЛ 1

ПЕРЕДУМОВИ ТА ЧИННИКИ РОЗВИТКУ ТУРИЗМУ У ХЕРСОНСЬКІЙ ОБЛАСТІ

1.1. Соціально-економічні чинники розвитку туризму в регіоні

Населення Херсонської області (за оцінкою) станом на 1 березня 2021 року становило 1014 тис. жит., станом на 1 січня 2019 року – 1037,7 тис. осіб, на 1 січня 2018 року – 1047 тис. осіб, у тому числі міське населення – 641,4 тис. осіб (61,3%), сільське – 405,6 тис. осіб (38,7%).

Маючи значну площу – 28,5 тис. км² (4,7% території України, 7 місце серед областей України), Херсонщина є слабозаселеною. Середня щільність населення області складає 37 осіб на км² і розподіляється нерівномірно – від 12 осіб на км² у Іванівському районі до 43 осіб на км² у Білозерському (рис. 1.1.1).

Рис. 1.1.1 Щільність населення в регіонах України, [67, 69]

Майже 67% міського населення зосереджено в містах обласного значення: Херсоні, Каховці, Новій Каховці, Голій Пристані, які виступають основними центрами розселення області. Значна частина районів має відносно низький рівень урбанізації).

Несприятливою обставиною функціонування системи розселення області є розміщення 11 адміністративних районів на відстані більше 100 км від обласного центру, що свідчить про диспропорцію розселення і певним чином впливає на функціонування адміністративно-територіальної системи.

За адміністративно-територіальним поділом область включає 18 районів, 30 об'єднаних територіальних громад, 698 населених пунктів, у тому числі: 4 міста обласного значення, 5 міст районного значення, 31 селище міського типу, 658 сільських населених пунктів. Обласний центр – м. Херсон (рис. 1.1.2).

Райони відрізняються як за територією (найменша – у Високопільському, Верхньорогачицькому, Каланчацькому районах – в межах 701-916 км², найбільша – у Голопристанському – 3411 км²), так і за чисельністю (від 11,6 тис. осіб у Верхньорогачицькому районі до 65,8 тис. осіб у Білозерському).

Рис. 1.1.2 Адміністративно-територіальний устрій Херсонської області, [82]

Після адміністративно-територіальної реформи в Херсонській області залишилося 5 районів у такій конфігурації [61].

Повний перелік районів нині виглядає так (див. рис. 1.1.3):

Бериславський район (з адміністративним центром у місті Берислав);

Генічеський район (з адміністративним центром у місті Генічеськ);

Каховський район (з адміністративним центром у місті Нова Каховка);

Скадовський район (з адміністративним центром у місті Скадовськ);

Херсонський район (з адміністративним центром у місті Херсон);

Рис. 1.1.3 Адміністративно-територіальний устрій Херсонської області після реформи [61]

Динаміка показників чисельності населення є визначальною демографічною характеристикою регіону. На Херсонщині, як у цілому в Україні, спостерігається подальше скорочення чисельності населення, як за рахунок природного скорочення, так і міграційного.

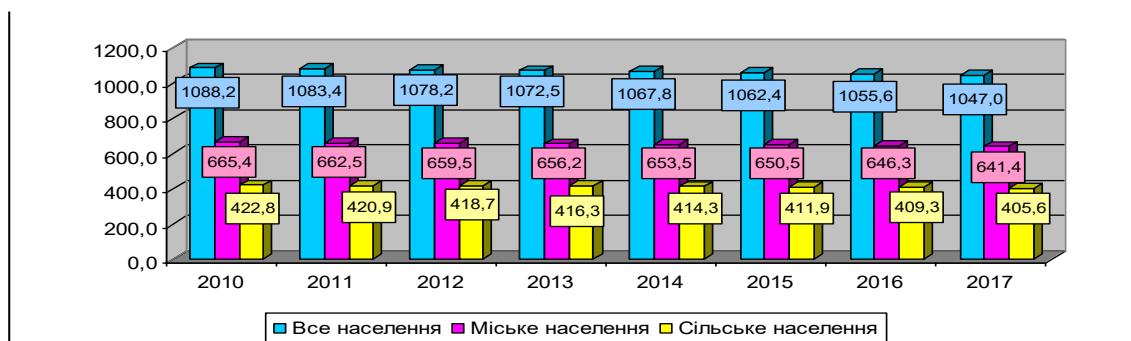

Рис. 1.1.4 Чисельність наявного населення, тис. осіб, [67]

Порівняно з 2013 роком чисельність наявного населення області зменшилася на 25,6 тис. осіб, або на 2,4% (див. рис. 1.1.4 та табл. 1.1.1).

Скорочення населення спостерігалось по всіх містах і районах області, що обумовлене, передусім, природними чинниками – перевищенням смертності над народжуваністю, а також міграційними процесами. Питома вага населення Херсонської області становить 2,5% від населення України. Протягом останніх років в області спостерігається перевищення рівня смертності населення над рівнем народжуваності. Характеристику населення див. додаток А.

Таблиця 1.1.1

Херсонська область серед регіонів, що належать до однієї типології та сусідніх областей, складено за [69]

Назва області	Чисельність наявного населення станом на 01.01.2018, тис. осіб	Зменшення чисельності населення за 2017 рік, %
Україна	42386,4	-0,47
Херсонська область	1047	-0,81
Вінницька область	1575,8	-0,92
Кіровоградська область	956,3	-0,98
Сумська область	1094,3	-0,92
Чернігівська область	1020,1	-1,29
Миколаївська область	1141,3	-0,77
Запорізька область	1723,2	-0,94
Дніпропетровська область	3231,1	+0,02

Починаючи з 2014 року спостерігається стійка тенденція щодо погіршення зазначеного показника.

За підсумками 2017 року показник народжуваності склав 9,5 особи на 1000 наявного населення, смертності – 15,1 особи на 1000 наявного населення (див. рис. 1.1.5), природне скорочення населення дорівнює -5,6 особи на 1000 наявного населення, що перевищує середній показник по Україні (-5,1 особи на 1000 наявного населення).

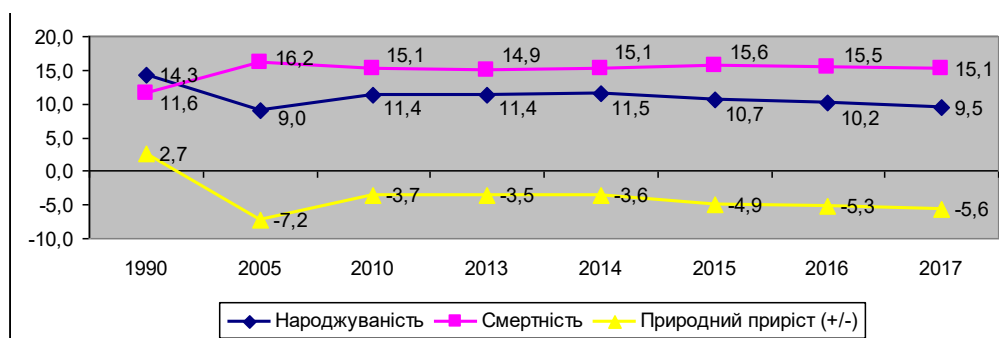

Рис. 1.1.5 Природний рух населення Херсонської області, складено за [18, 67]

Природне скорочення населення відбувається як за рахунок міського, так і сільського населення, при цьому інтенсивність зменшення міського населення є постійно вищою, ніж сільського.

Протягом 2017 року за рахунок природного скорочення чисельність

міського населення в області зменшилась на 3657 осіб, сільського населення – на 2264 осіб (1060 осіб) (див. рис. 1.1.6).

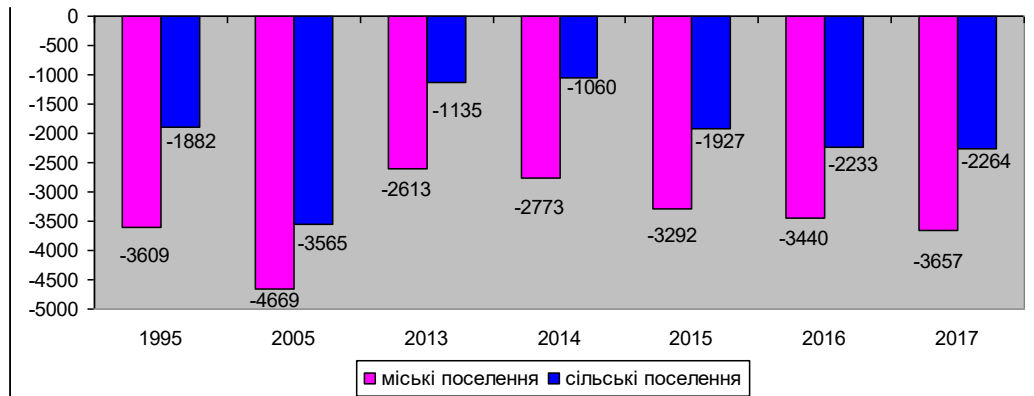

Рис. 1.1.6 Природне скорочення населення в регіоні, осіб, складено за [18, 67]

Природне скорочення населення спостерігалось в усіх містах обласного значення і районах області та за підсумками 2017 року коливався в містах у межах від 210 осіб (м. Гола Пристань) до 1593 осіб (м. Херсон), у районах – від 40 осіб (Каланчацький район) до 349 осіб (Білозерський район).

Порівняно з сусідніми регіонами (див. рис. 1.1.7) та з регіонами, що належать до однієї з Херсонською областю типології, за підсумками 2017 року показник природного скорочення населення на 1000 осіб наявного населення в області є найменший.

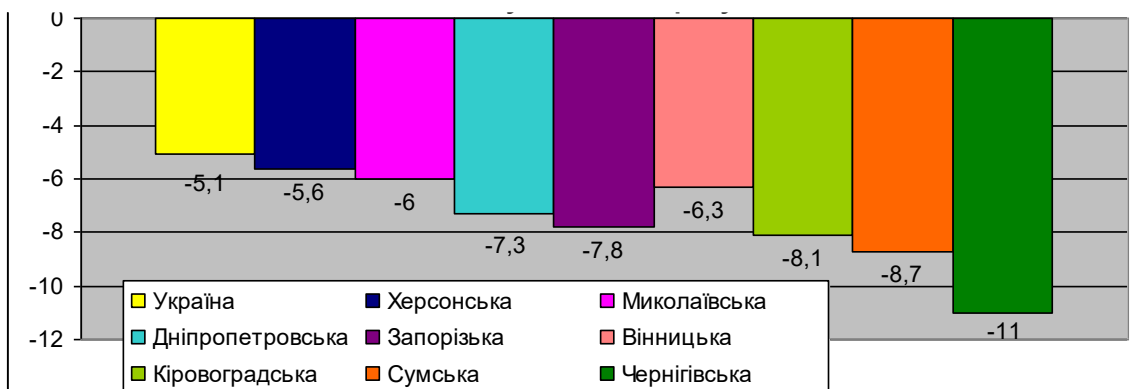

Рис. 1.1.7 Природне скорочення населення у сусідніх регіонах, складено за [18]

Народжуваність, як соціально-біологічне явище складає основу процесу відтворення населення. За підсумками 2017 року рівень народжуваності

порівняно з 2014 роком знизився з 11,5 до 9,5 особи у розрахунку на 1000 жителів. Народжуваність у міських поселеннях є вищою, ніж у сільській місцевості: 9,5 осіб проти 9,4 осіб на 1000 жителів і така тенденція спостерігається з 2015 року.

Найвищий коефіцієнт народжуваності відмічено у Каланчацькому (14,5‰), Чаплинському (11,8‰), Генічеському (10,8‰) районах, найнижче – у Верхньорогачицькому (6,5‰), Нововоронцовському (7,6‰), Скадовському (7,7‰) районах. На рівень народжуваності впливають структурні зміни у віковому складі населення. Народжуваність в області є недостатньою для простого відтворення населення. Сумарний коефіцієнт народжуваності в області за підсумками 2017 року становив 1,432.

Протягом останніх років характерним для області залишається процес міграційного скорочення населення. При цьому, якщо у 2014-2015 роках спостерігалось уповільнення міграційного руху, то в наступних роках ситуація значно погіршилась за рахунок збільшення міграційного відтоку населення.

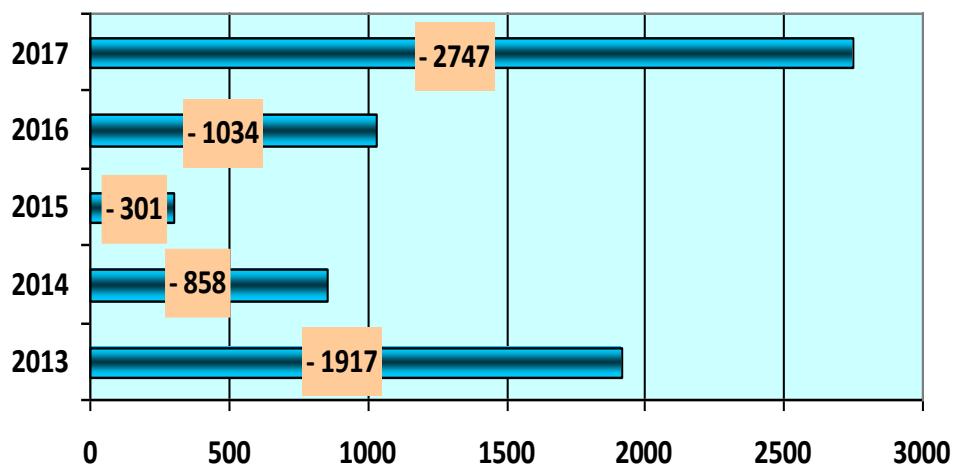

Рис. 1.1.8 Міграційне скорочення населення області, осіб, за [15]

Упродовж 2017 року за рахунок міграції чисельність населення області скоротилась на 2747 осіб. Рівень міграційного скорочення становив -2,6‰ осіб у розрахунку на 1000 наявного населення, це один із найвищих показників серед регіонів країни (Вінницька область – -2,9‰ (див. рис. 1.1.8 та 1.1.9).

У 2019 році спостерігається негативне співвідношення прийнятих працівників та вибулих по всіх районах та містах обласного значення крім Верхньорогачицького (102,7%) району. Середнє значення показника по області склало 83,7%. Найбільший відтік кадрів відбувся у Великолепетихському, Новотроїцькому та Генічеському районах, містах – Херсон, Нова Каховка.

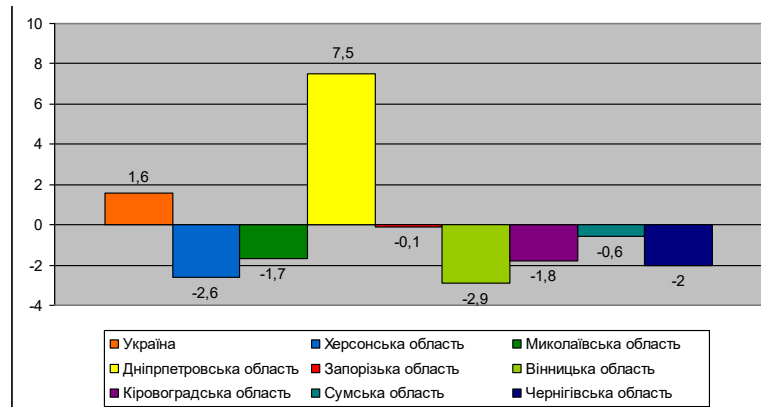

Рис. 1.1.9 Коефіцієнт міграційного приросту, складено за [15, 18, 67]

Вікова структура визначає і демографічне навантаження, так на 1 січня 2018 року на 1000 осіб у віці 16–59 років припадало 653 особи, у тому числі: 283 особи у віці 0–15 років, 370 осіб у віці 60 років і старше.

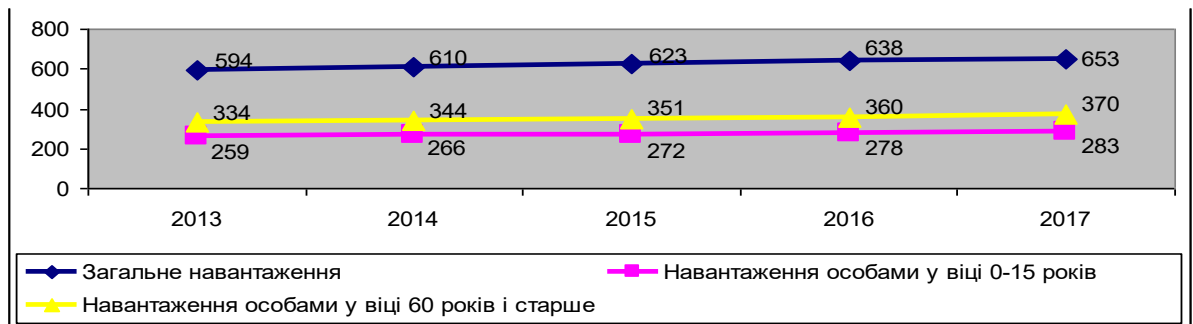

Рис. 1.1.10 Демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку, за [15]

Демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку зростало протягом 2013-2017 років, як за рахунок осіб молодше працездатного віку, так і за рахунок осіб старше працездатного віку (див. рис. 1.1.10 та табл. 1.1.2).

Аналіз загального демографічного навантаження по територіях області

показує, що цей показник у міських поселеннях і сільській місцевості суттєво не відрізняється.

Таблиця 1.1.2

Демографічне навантаження на 1000 осіб працездатного віку
у міських поселеннях та сільській місцевості, осіб

Рік	Місцеві поселення				Сільська місцевість			
	Наванта- ження особами у віці 0-15 років	Загальне наванта- ження, , +/- до попереднього року в %		Наванта- ження особами у віці 60 років і старше	Наванта- ження особами у віці 0-15 років	Загальне наванта- ження, +/- до попереднього року в %		Наванта- ження особами у віці 60 років і старше
2013	244	586	-	341	284	607	–	322
2014	252	604	+3,1	352	288	618	+1,8	331
2015	260	620	+2,6	359	289	626	+1,3	337
2016	268	639	+3,1	370	291	636	+1,6	345
2017	275	655	+2,5	380	294	650	+2,2	355

За останні роки на Херсонщині суттєвих змін в структурі зайнятості по галузях не відбулося. Найбільшими за чисельністю зайнятих залишаються сільське господарство, промисловість, сектори торгівлі і освіти.

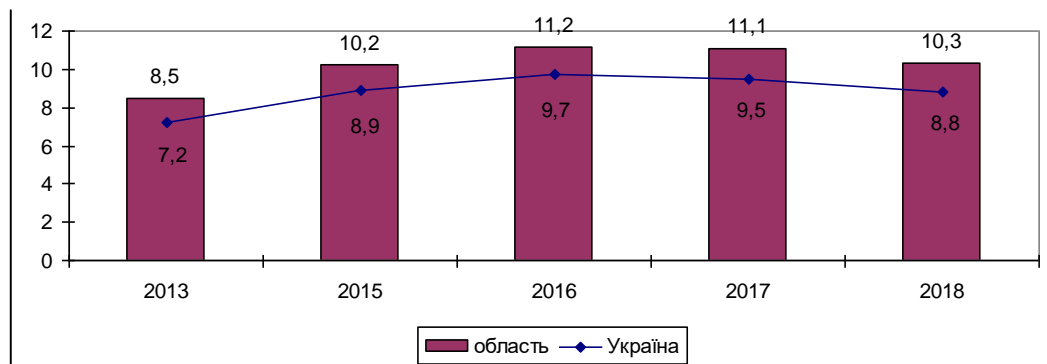

Рис. 1.1.11 Рівень безробіття населення, % складено за [15, 18]

Як відображено на рис. 1.1.11, рівень безробіття населення у віці 15-70 років (за методологією МОП) по області є вищим за середній показник по державі і протягом останніх двох років має тенденцію до зменшення.

Наявний дохід у розрахунку на 1 особу населення в Херсонській області зріс у порівнянні з 2013 роком майже вдвічі (на 92%). Разом з тим, показник залишається нижче середньодержавного рівня та найменшим серед регіонів

однієї типології і сусідніх областей.

Значну частину в доходах населення складає заробітна плата – 37,7%. Розмір середньомісячної номінальної заробітної плати протягом 2013-2018 років зріс майже в 3 рази (у 2,9 раза), але він був набагато нижчим (в 1,3 раза) середньодержавного показника. Розмір середньомісячної заробітної плати одного штатного працюючого за 2019 рік склав 8187,1 грн. У розрізі районів області найвищий показник зафіксовано у Олешківському (8073,9 грн), Скадовському (8021,9 грн) та Іванівському (7934,4 грн) районах. В трьох містах обласного значення середньомісячна заробітна плата на одного працюючого була вище середньообласного показника, а саме: м. Гола Пристань (10015,1 грн), м. Каховка (8964,8 грн) та м. Херсон (8730,7 грн) (див. рис. 1.1.12)

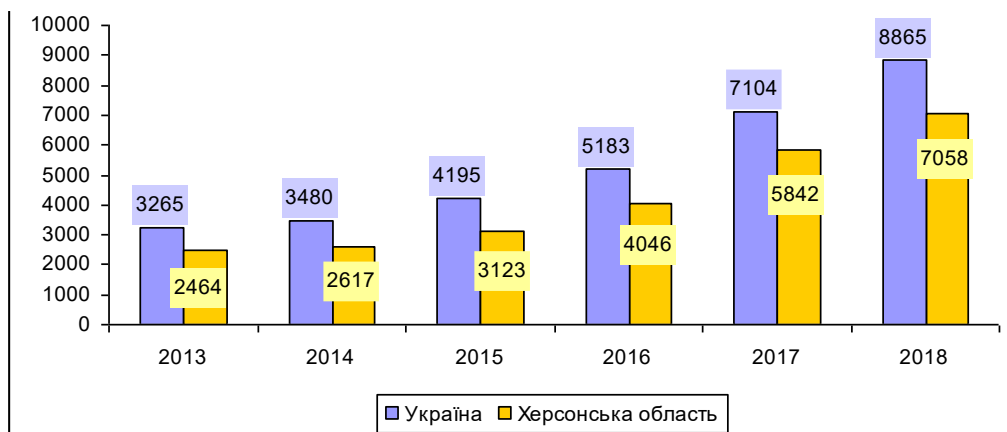

Рис. 1.1.12 Середньомісячна номінальна заробітна плата, за [15, 18, 82]

Демографічна ситуація в області містить ризики для майбутнього розвитку її територій. Спостерігатиметься подальше скорочення чисельності наявного населення і при збереженні його темпів на початок 2028 року чисельність населення області становитиме менше 990 осіб. Зменшення чисельності населення стосуватиметься як міських населених пунктів, так і сільських поселень. Через десять років чисельність працездатного населення у віці 25-30 років скоротиться на 40%, що спричинить значний дефіцит робочої сили.

Як показано на рис. 1.1.13, протягом 2013-2017 років (крім 2014 та 2015) в області відмічався приріст обсягів валового регіонального продукту в порівнянних цінах. Його динаміка відповідала загальнодержавним показникам і на протязі чотирьох років індекс валового регіонального продукту по області був вище середнього показника по Україні: 2013 рік – 101,1% (по Україні – 100%), 2014 рік – 99,7% (93,4%), 2015 рік – 98,7% (90,2%), 2016 рік – 102,8% (102,4%). У 2017 році Херсонщина також демонструвала економічне зростання, але нижчим темпом, ніж у середньому по державі: індекс фізичного обсягу валового регіонального продукту склав 100,8% (Україна – 102,5%).

Стримуючим фактором більш суттєвого зростання валового регіонального продукту у 2017 році стало скорочення у порівнянні з попереднім роком обсягів продукції сільського господарства – на 0,4%, перевезення пасажирів усіма видами транспорту (на 7,4%), прийнятого в експлуатацію житла – на 8,7%.

Частка Херсонщини у валовому внутрішньому продукті держави збільшилася з 1,3% у 2013 році до 1,6% у 2017 році.

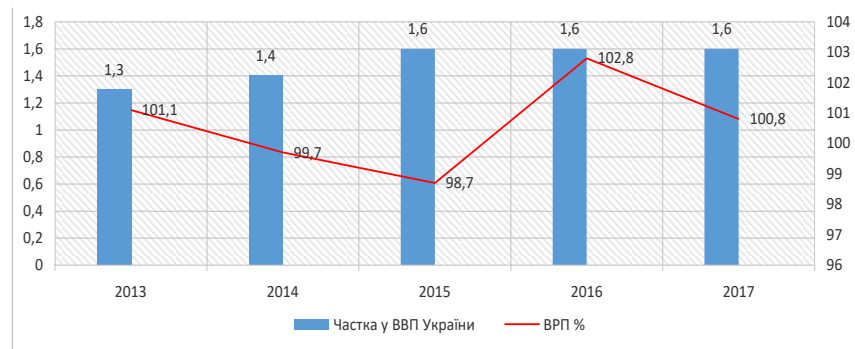

Рис. 1.1.13 Індекс валового продукту Херсонської області, складено за [15, 1867]

Валовий регіональний продукт у розрахунку на одну особу населення у 2017 році склав 45532 грн, що нижче загальнодержавного показника на 35,2% (70233 тис. грн). За цим показником область займає 18 місце серед регіонів України.

Протягом 2019 року обсяг реалізованої промислової продукції у

розрахунку на одну особу населення по області склав 29604,1 грн. Серед усіх районів області обсяг реалізованої промислової продукції на душу населення зафіксовано нижче рівня середньообласного показника. Найвище значення відмічено у Скадовському (29340,4 грн), Олешківському (27482,7 грн) районах.

У будівництві за звітний період обсяг будівельних робіт у розрахунку на одну особу населення в цілому по області склав 1777,3 грн. Серед всіх районів області у 2019 році показник обсягу виконаних будівельних робіт на душу населення значно нижче рівня середньообласного показника.

За показником «Загальна площа житлового фонду у розрахунку на одну особу населення» найвище значення зафіксовано серед районів області в Високопільському (27,4 кв.м), Білозерському (27,0 кв.м) та Голопристанському (26,5 кв.м) районах. Найнижчий показник зафіксовано в Новотроїцькому (19,7 кв.м) та Генічеському (20,1 кв.м) районах. Серед міст обласного значення найвищий показник у м. Херсоні (28,8%) найнижчий показник відмічено у м. Каховка (21,1%).

За показником «Кількість суб'єктів підприємництва у розрахунку на 10 тис. осіб наявного населення» серед районів області найвище значення зафіксовано в Скадовському (426 одиниць), Генічеському (389 одиниць) та Іванівському (374 одиниць) районах. Найнижчий показник – в Голопристанському (231 одиниць) та Горностаївському (252 одиниць) районах.

Темп зростання (зменшення) доходів місцевих бюджетів (без трансфертів) у 2019 році до 2018 року по області становив 113,1%.

Серед зведених бюджетів районів найвищий темп зростання досягнуто Високопільським (125,5%), Верхньорогачицьким (116,7%) та Голопристанським (116,6%) районами, найнижчий – Горностаївським (96,%), Каховським (102%) та Чаплинським (103,1%) районами.

У трьох містах обласного підпорядкування зафіксовано доходи на душу населення у розмірі, вище середньообласного рівня: м. Нова Каховка – 5,57 тис.

грн м. Херсон – 5,325 тис. грн, м. Гола Пристань – 5,128 тис. грн.

Серед усіх районів області у звітному періоді доходи на душу населення нижче рівня середньообласного показника, крім Нижньосірогозького (5,362 тис. грн) та Іванівського (5,34 тис. грн). Найнижче – у Голопристанському (2,677 тис. грн).

В 2019 році капітальні видатки місцевих бюджетів (без трансфертів з державного бюджету) у розрахунку на одну особу населення по області склали 0,711 тис. грн, найвище значення серед районів зафіксовано в Великоолександрівському (0,706 тис. грн) районі, найнижчий показник відмічено Нововоронцовському (0,16 тис. грн) районі. Серед міст обласного значення найвищий показник зафіксовано у м. Херсоні (0,958 тис. грн), найнижчий показник зафіксовано у м. Каховка (0,384 тис. грн).

За підсумками 2019 року темп зростання податкового боргу за грошовими зобов'язаннями платників податків без урахування податкового боргу платників податків, які перебувають у процедурах банкрутства або щодо яких судом прийнято рішення (постанову) про зупинення провадження у справі склав по області 187,7%. На формування негативної тенденції вплинуло зростанням боргів в усіх містах обласного значення та районах.

За показником «Частка загальноосвітніх навчальних закладів денної форми навчання сільської місцевості, що використовують у навчально-виховному процесі комп'ютерну техніку, підключену до Інтернету» по всіх районах області та міст обласного значення заклади денної форми навчання забезпечено в повному обсязі (100%).

За 2019 рік показник «Частка випускників шкіл звітного року з атестатом про повну загальну середню освіту, до загальної чисельності осіб прийнятих на початковий цикл навчання до вищих навчальних закладів III-IV рівнів акредитації» в цілому по області склав 51%. По 8 районах області спостерігається рівень вище середньообласного. Так, лідируючу позицію

1.2. Природно-ресурсна база розвитку туризму в регіоні

Територія Херсонської області розташована у південній частині України, в басейні нижньої течії р.Дніпро в межах Причорноморської низини, омивається Чорним і Азовським морями (див. рис. 1.2.1).

Рис. 1.2.1 Фізична карта Херсонської області

На сході Херсонська область межує із Запорізькою, на північному заході – з Миколаївською, на півночі – з Дніпропетровською областями, на півдні по Сивашу та Перекопському перешийку – з Автономною Республікою Крим. По території області проходить державний кордон протяжністю 458 км, у тому числі по морях: Чорному – 350 км, Азовському – 108 км.

За своїми природними і кліматичними умовами південь України належить до кращих територій світу. Херсонська область єдина в Україні, яка має три моря – Чорне, Азовське та Гниле море, або озеро Сиваш з унікальними цілющими властивостями.

Херсонська область характеризується унікальним для степової зони комплексом природних рекреаційних умов і ресурсів. Насамперед, це гідрогеологічні умови і орографічні особливості території (рівнинність, відсутність різких природних бар'єрів), які без обмежень дозволяють

здійснювати рекреаційну діяльність, у т.ч. будівництво рекреаційних об'єктів, транспортних шляхів, прокладання туристичних та екскурсійних маршрутів. Але найбільший інтерес для розвитку туризму представляє узбережжя Чорного та Азовського морів, Дніпро та річки які входять до його басейну. Виходячи з того, що в Європі основні зони узбережжя, цікаві для туристів, давно освоєні, Херсонщина з її морським пляжем, протяжність якого сягає більше ніж 200 км, являє рекреаційний резерв європейського значення. Причому, це незначна частка морського узбережжя області, бо тут ще не враховані зони узбережжя, які не є в класичному розумінні пляжем, а також узбережжя Гнилого моря (Сивашу). За деякими даними, сиваські ропа та грязі можуть змагатися з ресурсами Мертвого моря.

У курортній спеціалізації Херсонського регіону прилеглим до морського узбережжя територіям надається провідна роль. Окремі його ділянки слід розглядати як природні об'єкти і комплекси із сприятливими кліматичними умовами, придатними для використання з метою лікування, медичної реабілітації і профілактики захворювань. З визначеними кліматичними параметрами можна визначити наступні напрямки кліматотерапевтичних процедур: аеротерапія, геліотерапія, таласотерапія.

Площа земель сільськогосподарського призначення складає 2029,8 тис. га, або 71,3% загальної площі земель області. За її розмірами область займає 10 місце серед регіонів України. Розораність території області становить 62,7%, що є вище за середній рівень по країні (53,9%), сільськогосподарських земель – 87,9%. У складі сільськогосподарських земель сільськогосподарські угіддя складають 1966,5 тис. га, або 96,9%.

Внаслідок свого периферійного положення в Україні область має помірний показник сукупного індексу транспортно-географічної зручності. Відстань від Херсона до Києва залізницею – 664 км, шосейними шляхами – 605 км.

Важливим фактором є значний вихід області до Чорноморсько-Азовського узбережжя, що дає можливості для розвитку туризму, а також активної участі у транскордонному співробітництві країн Чорноморського басейну.

Як природно-територіальний комплекс Херсонщина розташована в південно-західній частині Східноєвропейської рівнини, її степовій зоні. Усі лісові масиви, за винятком плавнів, штучного походження.

Територію області перетинають Дніпро та Дніпро-Бузький лиман, а також її лівобережну частину – р. Інгулець. Унікальним явищем міжнародного значення є дельта Дніпра. Її водно-болотні угіддя знаходяться під захистом Рамсарської конвенції, ратифікованої Україною.

Лівобережна частина області має переважно рівнинний рельєф та балочні місцевості уздовж Каховського водосховища та Дніпро-Бузького лиману, правобережну частину характеризують рівнинно-подові, балочні, яружні, схиліві, заплавно-терасові типи місцевостей. В геоморфологічному відношенні область має найбільші абсолютні відмітки висот і слабкий похил на південь до узбережжя Чорного моря. Розчленованість рельєфу незначна.

Ґрунти Херсонщини – важливий компонент її ландшафтів, що у значній мірі визначає спеціалізацію економіки області, спосіб життя її мешканців. Основними ґрунтами Херсонської області є чорноземи (звичайні і південні), каштанові ґрунти (темно-каштанові і каштанові в комплексі із солонцями і солончаками), оглеєні ґрунти подів і дернові ґрунти піщаних терас Дніпра. Однією з головних особливостей ґрунтів області в частині, прилеглої до Азовського та Чорного морів є досить великий вміст солей у них.

Клімат Херсонської області помірно-континентальний із порівняно м'якою зимою (середні температури зимових місяців -1° -3°C) та жарким і довгим літом (середні температури $+22^{\circ}$ $+23^{\circ}\text{C}$, максимальні – більше 40°C). Середньорічна температура дорівнює $9,3^{\circ}\text{C}$ – $9,8^{\circ}\text{C}$ і має стійку тенденцію до

підвищення. Середня багаторічна кількість опадів по області близько 400 мм, але в останнє десятиріччя кількість опадів збільшується. Найбільш вологі райони північно-західні -450-470 мм, найменш – південні, 300 мм. Херсонська область найбільш суха область України. Переважна кількість опадів випадає влітку у вигляді злив, взимку сніговий покрив нестійкий, існує кілька десятків днів, а в прибережній частині області ще менше – близько 15 днів. В останні роки у зв'язку із зміною клімату, сніговий покрив практично відсутній.

Клімату Херсонщини притаманні літні суховії – потужні вітри (більше 5 м/с) при низькій вологості (менше 30%), та високих температурах (вище 25°C). Такі вітри негативно впливають на розвиток сільськогосподарських культур.

Ліси Херсонщини є переважно штучного походження (за винятком плавнів уздовж р. Дніпро та малих річок) і виконують в основному екологічні, водоохоронні, захисні та рекреаційні функції. Площа лісового фонду області становить 152,1 тис. га (рис. 1.2.2), у тому числі вкрита лісовою рослинністю – 130,7 тис. га [14].

Лісові масиви розташовані нерівномірно, найбільш великі – в Цюрупинському, Голопристанському районах та м.Нова Каховка. Лісистість в середньому по області становить 4,6% і коливається від 0,8% до 20,4%.

Середній вік дерев у лісових насадженнях області оцінюється в 49 років. У їх віковій структурі середньовікові становлять 46%, пристигаючі – 1%, стиглі і перестійні – 21%, молодняки – 32%.

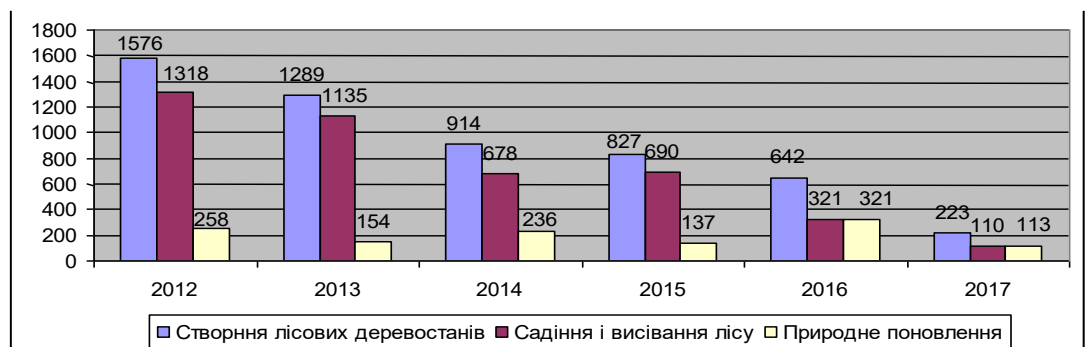

Рис. 1.2.2 Відтворення лісів Херсонської області, [14]

Перспективними напрямками розширення мінерально-сировинної бази є розвідка родовищ мінеральних лікувальних термальних вод в межах курортної зони Арабатської стрілки на базі Північно-Сиваського родовища промислових йодних вод та Скадовської курортної зони. Увагу заслуговують поклади лікувальних грязей оз. Сиваш.

Гідрографічна сітка Херсонської області представлена р. Дніпро з Каховським водосховищем (довжина в межах області – 200 км), р. Інгулець (180 км) та 24 малими річками загальною довжиною 373,7 км.

В області налічується 430,5 тис. га земель водного фонду в тому числі:

- природні водотоки (річки, потічки та інші) - 10,7 тис.га;
- озера, лимани, прибережні замкнуті водойми - 327,9 тис. га.
- водосховища – 64,3 тис.га;
- ставки – 12,3 тис.га;
- канали – 15,3 тис.га.

При цьому, розташування природних водних об'єктів надзвичайно нерівномірне, вони сконцентровані в основному в західній та центральній частині території, в той час, як східна її частина – безводна.

Водозабезпечення області відбувається за рахунок ресурсів поверхневих та Причорноморського басейну підземних вод. Прогнозні ресурси підземних вод по районах розподілені нерівномірно, показник коливається від 11,6 тис. м³/добу (Високопільський район) до 735,4 тис. м³/добу (Олешківський район).

Наявні водні ресурси забезпечують потреби населення та галузей економіки в повному обсязі. Основним джерелом зрошення в Херсонській області є Каховське водосховище, яке перетинає область з півночі на південь протяжністю 100 км. Постачання населення питною водою здійснюється із підземних джерел та одним водозабором з Каховського магістрального каналу, де вода після очистки та знезараження подається на Іванівський груповий водопровід.

Річки південної степової частини, в тому числі і Херсонщини, використовуються в першу чергу для малого зрошення сільськогосподарських угідь і для водопостачання, тому влітку спостерігається зменшення водності, обміління та забруднення малих річок. В останні десятиріччя у річках виникло майже хронічне і прогресуюче захворювання. Внаслідок замулювання русла річок піднявся рівень підґрунтових вод, що призвело до заболочення русел, зниження якості води.

В окремих районах Херсонської області проблема забезпечення населених пунктів питною та поливною водою одна з найгостріших у регіоні. Це зокрема такі райони, як Високопільський, Нововоронцовський, Новоолександрівський, Бериславський, Горностаївський, Великопетиський, Верхньорогачицький, Нижньосірогозький. Незважаючи на розташування відносно недалеко (до 30 км) від Каховського водосховища, багато степових сіл і селищ не забезпечені водою в достатній кількості, інколи вона подається по 2 години на добу. Майже у всіх населених пунктах Каховського району питна вода незадовільної якості.

Із природних водних об'єктів протягом 2017 року було зібрано 1718 млн. м³ прісної води (з поверхневих джерел – 1659 млн м³, з підземних – 59 млн. м³), що на 20,8% (на 296 млн м³) більше порівняно з 2016 роком. Майже 11% (186,7 млн м³) води втрачено при транспортуванні. Найбільша кількість води використовується на потреби зрошення – понад 94%.

Використано води – 1276 млн м³, у тому числі на:

- виробництво – 31 млн м³;
- побутово-питні потреби – 39,5 млн м³;
- на зрошення – 1203 млн м³.

Херсонська область з її багатою історико-культурною спадщиною, вигідним географічним розташуванням, унікальними природними рекреаційними ресурсами, гостинними людьми, інфраструктурою, яка активно

розбудовується, має безцінний потенціал і відіграє важливу роль у розвитку туристичної індустрії країни.

Насамперед, це значні курортно-рекреаційні ресурси: протяжність морського узбережжя понад 200 км, родовища лікувальних грязей, ропи, унікальні соляні озера, цілющі лікувально-термальні води, родовища мінеральних вод, а також наявність безмежних об'єктів і територій природно-заповідного фонду. Із 4-х біосферних заповідників України два розташовані в Херсонській області – Чорноморський та «Асканія-Нова», які входять до всесвітньої мережі природних охоронних територій ЮНЕСКО. За підсумками Всесвітнього конкурсу заповідник «Асканія-Нова» увійшов до чільного списку природних чудес світу. Тривалість безморозного періоду в середньому 179 днів на рік.

Природа також щедро обдарувала Таврійський край. Чисте повітря, насичене киснем, ароматом степових трав, безмежні степові простори, які омиваються водами Чорного та Азовського морів, тихо несе свої води широкий Дніпро-Славути. Саме на Херсонщині розташована єдина у Європі природна пустеля – Олешківські піски. Все вище згадане, а також вигідне місцезнаходження Херсонщини як одного з найбільших морських регіонів країни, що має морське сполучення з країнами Середземномор'я, Близького Сходу, Африки та Азії, гостинні, працелюбні жителі Таврійського краю, сприяли формуванню та розвитку на Херсонщині потужного туристично-рекреаційного комплексу.

Херсонщина – унікальна територія, яка має безліч конкурентних переваг для формування і розвитку потужного курортно-туристичного комплексу. Екологічно чиста і неповторна Дельта Дніпра на Херсонщині – одні з найбільших у Європі плавнів міжнародного значення. Саме на Херсонщині розташовані:

- найдовша піщана коса в світі – Арабатська Стрілка – 112 км;

- найбільший в Європі безлюдний острів – Джарилгач;
- найбільший піщаний масив в Україні, один з найбільших у Європі – Олешківські піски – 2100 м²;
- найбільше в Україні водосховище за обсягом запасів прісної води – Каховське.
- найбільший у світі рукотворний ліс – 100 тис. га.
- понад 800 км морської берегової лінії двох морів, 200 км обладнаних піщаних пляжів морського узбережжя; 275 сонячних днів у році;
- 125 обладнаних морських і 16 річкових пляжів;
- місто Скадовськ – курорт державного значення, колиска дитячого відпочинку та оздоровлення;
- 12 населених пунктів Чорноморського та Азовського узбережжя, віднесених рішенням Кабінету Міністрів України до курортних;
- 77 розвіданих родовищ цілющих мінеральних бальнеологічних ресурсів, перспективних для використання;
- понад 300 оздоровчих закладів (санаторії, пансіонати і туристичні бази);
- 79 об'єктів природно-заповідного фонду, 5 заповідників національного значення, 2 біосферних заповідники світового значення;
- 50 баз зеленого туризму;

Херсонщина – екологічно чиста область заповідних та природоохоронних територій: близько 80 об'єктів природно-заповідного фонду національного, міжнародного та місцевого значення, серед яких 2 всесвітньовідомих біосферних заповідника: Чорноморський і «Асканія-Нова». Крім того в області 5 національних природних парки: «Азово-Сиваський», «Олешківські піски», «Джарилгацький», «Нижньодніпровський» та «Кам'янська Січ».

Історія туристично-курортної галузі області відрховує свій початок з невеличкої грязелікувальні, відкритої Херсонським повітовим земством на озері Соляне в містечку Гола Пристань у червні 1889 року – нині

широковідомого санаторію «Гопри». Санаторій «Гопри» відомий своїми сульфідно-муловими грязями та хлоридно-натрієвою ропою.

Азово-Сиваський національний природний парк/острів Бірючий (Генічеський район) створено з метою збереження генофонду рослинного і тваринного світу, унікальних природних комплексів північного Приазов'я. Загальна площа парку становить 52154,0 га, з них 8469,0 га суходолу і 43685,0 га акваторії Азовського моря, оз. Сиваш та Утлюцького лиману.

Парк є місцем концентрації багатьох птахів, яких приваблюють м'якість клімату, багаті кормові угіддя та добре захищені ділянки для гніздування. У межах парку нараховується більше 5 тис. видів тварин, а також охороняються чимало видів тварин, занесених до Червоної книги України.

Серед 22 водно-болотних угідь міжнародного значення було затверджено і водно-болотне угіддя «Центральний Сиваш», площею 80000 гектарів. Він є унікальним і єдиним у своєму роді явищем природи Європи. Ця затока є особливо цінним угіддям для водно-болотних птахів взимку; в сезонних скупченнях впродовж року зустрічається більше 1 млн. особин птахів.

Рекреаційною зоною Азово-Сиваського національного природного парку є острів Бірючий.

Чорноморський біосферний заповідник (Голопристанський район) – це цілий комплекс заповідних територій, який, крім біосферного резервата, включає заказник, природний парк та комплекс ботанічних територій різного рівня. Фауна заповідника нараховує близько 3500 видів. Хребетні тварини представлені 462 видами, з яких найбільш різноманітних птахи – їх відмічено 309 видів. Загалом на території заповідника гніздяться 110 видів птахів, мешкають 29 видів тварин, занесених до Європейського червоного списку, та 124 види, занесених до Червоної книги України.

У місті Гола Пристань знаходиться музей природи Чорноморського заповідника, його художньо виконані діорами та натурні експонати

відображають багатство природи заповідника і, насамперед, його тваринного світу.

Джарилгацький національний природний парк/острів Джарилгач (Скадовський район). Джарилгач (у перекладі з тюркської «обпалені дерева») – найбільший острів в Україні, який приваблює відпочиваючих та туристів широким піщаним берегом, цілющою водою з вмістом йоду, броду, лікувальними грязями, сприятливим кліматом, незайманою природою та дивовижним кліматом.

Острів Джарилгач знаходиться за 8 км від м. Скадовськ, його площа – 5605 га, довжина – 42 км, найбільша ширина – 4 км. Зі східного боку острова височіє Джарилгацький маяк, який було споруджено у 1900 році за проектом Олександра Гюстава Ейфеля. Загальна його висота – 24,4 м. На території острова знаходяться чисельні сольові озера, збереглася унікальна флора і фауна, більшість видів занесені до Червоної книги.

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» ім.Ф.Е.Фальц-Фейна (Чаплинський район) – найстаріший степовий резерват світу, одне з 7 природних чудес України, що входить до «100 великих заповідників і парків світу».

Заповідник заснований Фрідріхом Фальц-Фейном в 1898 році, його площа становить 33 307,6 га, з них 11 054 га – «абсолютно заповідна» степова зона – найбільша в Європі територія охоронного степу. Тут ростуть понад 400 видів унікальних рослин, мешкає більше 1000 видів тварин, тільки тут збереглися ділянки унікального сріблястого ковила.

В біосферному заповіднику «Асканія-Нова» розташований один з найбільших на півдні України штучно вирощених лісів, старий ботанічний сад, акліматизаційний зоологічний парк, орнітопарк.

Олешківський національний природний парк/Олешківська пустеля (Цюрупинський район). Олешківські піски – єдина в Європі природна пустеля,

що межує з найбільшими в світі штучними лісами. Загальна площа пісків складає 2100 кв. км, з них 1000 кв. км покрита лісами.

Олешківські піски являють собою безкрайні бархани, які виникають в результаті дії вітру. Місцеві називають ці бархани «кучугурами». Деякі з них досягають величезних розмірів – понад 20 метрів заввишки і більше 40 – в діаметрі. З 2010 року Олешківські піски отримали статус національного природного парку.

Коса Арабатська Стрілка (Генічеський район) – піщана коса довжиною понад сто кілометрів і шириною від 250 метрів до 7 кілометрів, складається переважно з черепашкового матеріалу і відділяє затоку Сиваш від Азовського моря.

Коса Арабатська Стрілка – ідеальне місце для відпочинку та оздоровлення: теплі води Азовського моря, цілющі затоки озера Сиваш, м'який клімат, насичене іонами бромом і йодом повітря, розвинена інфраструктура закладів відпочинку та оздоровлення, унікальні природні ресурси.

На Арабатській стрілці функціонує бальнеологічна лікарня, знаходяться термальні джерела, будується один із найбільш амбітних інвестиційних проектів національного значення – Міжнародний мультифункціональний реабілітаційний комплекс «ІнтерМедікалЕкоСіті» для лікування хронічних захворювань нервової системи, реалізується інвестиційний проект «Сафарі – парк» для ознайомлення туристів та відпочиваючих із життям рідких екзотичних та диких тварин з різних куточків світу в умовах природного середовища.

Впроваджуються інноваційні умови й створюється сучасна інфраструктура для розвитку сільського зеленого туризму з використанням цілющих лікувальних грязей Лемурийського джерела затоки Сиваш (Чаплинський район), внаслідок чого виникла ідея створення проекту Народного курорту на Лемурийському озері. Основна мета проекту –

гармонійне поєднання відпочинку, рекреації, туризму, не завантажуючи ці унікальні природні території настройками й зберігаючи сутність цього неповторного краю.

Лікувальна грязь із озера пройшла клінічні випробування, сертифікована і допущена для використання в якості лікувального та косметичного продукту. Грязі можна застосовувати у санаторних, амбулаторних і домашніх умовах для ефективного лікування хворих різних категорій.

Місцеві жителі с. Григорівка Чаплинського району забезпечують гостям проживання і харчування. Село Григорівка знаходиться недалеко (5 км) від родовища в якому вже працює комплекс об'єктів сільського зеленого туризму.

В Голопристанському районі в 800 м. від Тендрівського лиману знаходиться унікальне за своїми природними і лікувальними властивостями – гаряче джерело «Цілющий гейзер». На джерелі споруджені три купальні – дві з гарячою водою, одна з лікувальною гряззю. Температура води складає до 70 градусів. Йодо-бромисте джерело має цілющий вплив на опорно-руховий апарат, щитовидну залозу, нервову систему і дихальні шляхи.

У 2012 році розпочав роботу дельфінарій «Акварель» в м. Скадовську, інвестиції в будівництво якого склали понад 5,3 млн. грн. А вже у 2013 році на базі дельфінарію відкрито перший в південній Україні центр реабілітації та відпочинку, який спеціалізується на лікуванні та реабілітації дітей хворих на розлади нервової системи.

До послуг дельфінарію входить екскурсія по експозиції екзотичних риб і морських мешканців, розважальна програма з дельфінами, шоу морських котиків, послуги терапевтичного центру, розважальне містечко з атракціонами.

Комплекс рибалки та відпочинку «Дельта Дніпра» (Білозерський район) – розташований у самому пониззі річки Дніпро, яке є ідеальним для риболовлі.

Відпочинок в комплексі «Дельта Дніпра» – це не тільки відмінна риболовля, але й нові пригоди, подорожі по величній річці, мальовнича

природа, чисте повітря та багато іншого. На базі комплексу «Дельта Дніпра» проводяться різноманітні спортивні заходи. В 2012 році на базі комплексу відбувся Чемпіонат світу з ловлі хижої риби спінінгом з човна.

В м.Нова Каховка розташований пам'ятник садово-паркового мистецтва – парк імені С.М. Фалдзінського. Парк створено в 1950-х роках при будівництві міста Нова Каховка.

На території парку знаходяться: міський парк відпочинку, літній театр з фонтанами, палац культури з головним фонтаном міста, танцмайданчик, рятувальна (човнова) станція, міська пристань, сквер і пам'ятник героям Громадянської війни і міський пляж. Алеї парку прикрашають рідкісні рослини і дерева, серед яких платан, японська софора, бананове дерево.

Також, комплекс відпочинку з дитячою площадкою «Казкова Діброва», де розташовано більше 70 скульптур-персонажів з улюблених дитячих казок. Це місце проживання близько 150 тварин і птахів, привезених з різних куточків України.

У 2000 році до 50-річчя міста у парку було встановлено пам'ятник на честь С.Фалдзінського.

Херсонщина має величезну кількість природних комплексів з різноманітним рослинним та тваринним світом, гірськими породами, ґрунтами, кліматом і водами. Омивається область аж чотирма водоймами- Чорним і Азовським морями, а також Каховським водосховищем та озером Сиваш.

Унікальні куточки природи на Херсонщині – це біосферні заповідники.

Чорноморський біосферний заповідник – епіцентр гніздових, перелітних і зимових скупчень птахів в Північному Причорномор'ї.

Біосферний заповідник «Асканія-Нова» – єдина у світі ділянка первинного степу, яка ніколи не використовувалася для потреб сільського господарства. На заповідних землях можна зустріти американських бізонів, кафрських буйволів, сайгаків, лам, шотландських поні, диких коней, муфлонів,

страусів, верблюдів, антилоп, оленів, фазанів, павичів, рожевих пеліканів, чорноголових чайок і безліч лебедів (див. рис. 1.2.3).

Рис. 1.2.3 Біосферний заповідник «Асканія-Нова»

Також на Херсонщині є термальні джерела: цілющий гейзер у с.Облої Голопристанського району, Лемурийське озеро у с.Григорівка Чаплинського району та гаряче джерело на Арабатській Стрілці. Вони унікальні за своїми природними і лікувальними властивостями й приваблюють чисельних туристів із усіх куточків України.

Серед найпривабливіших куточків Херсонського краю: екологічно чиста Дельта Дніпра, найбільший у світі рукотворний ліс – 100 тис. га. На акваторії Дніпра в місті Нова Каховка (див. рис. 1.2.4) сьогодні працюють 2 яхт-клуби європейського класу «Махім-Marine» та «Катрин».

Рис. 1.2.4 Діяльність яхт-клубів

У самому серці Олешківського лісу функціонують два кінні клуби: «Grand-prix» та «Буцефал», в яких професіонали навчають азів верхової їзди, тут можна прогулятися верхи лісом і просто відпочити на лоні природи.

Справжні туристичні перлини краю – 4 національні природні парки:

«Азово-Сиваський», «Нижньодніпровський», «Джарилгацький», «Олешківські піски» (див. рис. 1.2.5). Ще один національно-природний парк "Кам'янська Січ" наразі перебуває у процесі створення.

Рис. 1.2.5 Національний природний парк «Олешківські піски»

Херсонщина активно розвиває сільський туризм і є одним з лідерів в Україні за цим видом відпочинку. Приваблює туристів етнографічно-екологічний музей під відкритим небом – історико-розважальний комплекс «Зелені Хутори Таврії» (див. рис. 1.2.6).

Рис.1.2.6 Історико-розважальний комплекс «Зелені Хутори Таврії»

На території бази зеленого туризму «Дельта Дніпра» (див. рис. 1.2.7) є всі умови для професіоналів та любителів рибної ловлі, проводяться змагання.

Рис. 1.2.7 База зеленого туризму «Дельта Дніпра»

Цікаві туристичні пропозиції пропонують бази та садиби зеленого туризму «Чумацька криниця», «Чайка», «Славутич», «Рибацький хуторок», «Білі зорі», «Рибальський стан», «Рибальський хутір», «Марійкіна садиба», «Збур'ївський кут», база «Водний лабіринт», Еко-парк «Всього-свого», еко-селище «Радуга», та багато інших.

Рис. 1.2.8 Полікультурний туристичний центр «Чайна тиша»

У заміському полікультурному туристичному центрі «Чайна тиша» (рис. 1.2.8) біля Ягорлицької затоки в с. Іванівка Голопристанського району природа поєднала чотири стихії: море, ліс, безкраї степи й справжню пустелю.

У Дніпровському лимані в с.Станіслав Білозерського району розкинулися кручі, що вражають своїми просторами та краєвидами туристів.

Джарилгач є найбільшим серед островів Чорного моря. Розташований він у Каркінітській затоці, а адміністративно підпорядкований Скадовському району Херсонської області. Вся його територія, а також частина прилеглої, водної, є складовою Національного природного парку «Джарилгацький». Острів Джарилгач завдяки багатству флори і фауни споконвіку приваблював вчених та природознавців. Притягує він і мандрівників, адже є однією з таких оаз дикої природи, яких у світі залишилося не надто багато. На острові є вихід як до Чорного моря, так і до Джарилгацької затоки: можна вибирати, де купатися, ловити рибу або засмагати. Острів заселений лише умовно. Тут немає стаціонарного житла, є тільки кемпінг, легкі літні будиночки та будиночок лісника. Є два варіанти відпочинку на острові: приїхати на один день із

прогулянковим катером, або зупинитися на кілька днів із наметом, їх можна встановлювати у будь-якому місці. Повсюди важливо дотримуватися правил протипожежної безпеки. В сезон на березі недалеко від маяка працює кафе з морською кухнею, гриль-баром, холодними напоями, морозивом. Віднедавна є можливість орендувати намет просто на острові. У наметвому містечку пропонують ще й триразове харчування.

Своїми цілющими властивостями Озеро Сиваш славиться не тільки в Україні, а й за її межами. Його назва перекладається з кримськотатарської мови як «бруд». Часто озеро також називають Гнилим морем, бо влітку вода дуже нагрівається і не надто приємно пахне. Вода надходить у водойму з Азовського моря (фактично, озеро Сиваш – це величезна його затока) і через мілководдя випаровується, залишаючи численні мінерали. Ця водойма – унікальна. У світі є лише три схожих об'єкти: Мертве море, озеро Кара-Богаз-Гол в Туркменістані та Велике Солоне озеро у Сполучених Штатах Америки.

Тендрівська коса – це довгий, вузький острів на півночі Чорного моря, розташований біля материкової частини Херсонської області. Окрім головної назви, вживають також скорочену – Тендра. Море тут дуже чисте, можна зустріти дельфінів і навіть чорноморських скатів, а місця красиві і відносно безлюдні, хоч в теплу погоду сюди регулярно навідуються туристи. Є й ті, хто тут працює, досліджуючи стан моря, місцевої флори і фауни та охороняючи її. Від узбережжя Тендрівська коса відділена однойменною затокою, тож дістатися сюди можна лише по воді. Острів перебуває у складі Чорноморського біосферного заповідника. Охоронний статус дозволяє зберігати цю зону абсолютно екологічно чистою, без кучугур сміття та відходів.

Для прихильників винного туризму проведення дегустацій пропонують виноробне господарства князя П.М. Трубецького Бериславського району (див. рис. 1.2.9), дім марочних коньяків «Таврія» м. Нова Каховка, сімейна виноробня «Курінь» с. Степанівка Білозерського району та ряд інших.

Рис. 1.2.9 Виноробне господарства князя П.М. Трубецького

Туристи із задоволенням долучаються до вивчення таємниць історії: численні скіфські кургани, античні городища, залишки турецьких укріплень, козацькі хрести, багаточисельні храми.

Цікавим історичними об'єктом є Олешківська Січ.

Зростанню привабливості області сприяє і насичений фестивальний календар Херсонщини – міжнародний фестиваль театральних прем'єр «Мельпомена Таврії», «Таврійські хутори», "Чорноморські ігри", "Купальські зорі", "Український кавун – солодке диво" та багато інших. Усе це лише маленька частина того, що пропонує Херсонщина для туристів.

У Херсонській області існують декілька родовищ лікувальних грязей, ропи і вод (озеро Солоне, Прокопівське, Червоне, йодно-бромні води на Арабатській Стрілці), які використовуються як лікувальні засоби санаторіями «Гопри», «Золота нива», «Арабатська стрілка», «Чайка». Так сульфідно-мулові лікувальні грязі озера Соляне (м. Гола Пристань) мають такий хімічний склад: сірководень, каротин, гормони, пеніциліноподібні, фолікуліноподібні та інші речовини. Запаси грязі складають 87 тис. м³. Хлоридно-натрієва ропа озера Соляне має хімічний склад: хлориди, карбонати, гідрокарбонати, залізо, сірка, калій, бром, йод, магній і т. і. Запаси ропи складають 21 тис. м³ на рік.

Лікувальні грязі та ропні ванни мають протизапальну, знеболюючу, десенсибілізуючу дії, прискорюють регенеративні процеси, поліпшують

кровообіг, обмінні процеси в організмі, мають регулюючий вплив на стан центральної нервової системи, підвищують захисні функції.

Щорічно протягом сезону тільки в санаторії “Гопри” отримують лікування майже 1500 людей – стаціонарно та амбулаторно. При цілорічному функціонуванні цього закладу може бути оздоровлено до 3000 осіб за рік. За даними Каланчацької райдержадміністрації [25] запаси лікувальної грязі в районі, які займають площу 45 га. з товщиною пласту 10-16 метрів, майже не розроблялися. Істотне значення для розвитку курортного комплексу також мають унікальні соляні озера Азово-Чорноморського узбережжя, ропа озер поблизу о. Чонгар (Генічеський район) та с. Геройське (Голопристанський район), мінеральні та термальні води північно-західних районів області.

Пелоїдотерапія є загальновідомим і ефективним методом лікування багатьох захворювань. Досвід практичного застосування пелоїдів для лікування ряду захворювань переконливо свідчить про їх лікувальні властивості. Внаслідок природних умов, геологічного формування в межах території півдня Херсонської області сформувались велика кількість водойм, донні відклади та ропа яких представляють інтерес для курортології. Це різні ділянки затоки Сиваш, оз. Салькове, оз. Генічеське, оз. Зябловське та ін., протоки, які з’єднують Сиваш з Азовським морем. Багата кількість озер знаходиться на Кінбурнському півострові – Топке, Кругле, Байдакове, затоки узбережжя Чорного моря – Джарилгацька, Каркінітська.

Згідно з Постановою «Про затвердження переліку водних об’єктів, що відносяться до категорії лікувальних» [53] в Херсонській області це родовища лікувальних грязей оз. Гопри, оз. Салькове, оз. Кругле, оз. Прокоф’євське, оз. Солоне.

Озеро Гопри (Соляне) розташоване в південній частині м. Гола Пристань Херсонської області. Довжина озера складає 750,0 м, ширина – 600,0 м, глибина коливається від 0,4 м до 1,2 м, площа водного дзеркала – від 0,42 км² до 0,64

км². Озеро Гопри – замкнута водойма, живлення якої належить ґрунтовим водам і атмосферним опадам. На даний час пелоїди оз. Гопри застосовуються ДП Санаторій «Гопри» ЗАТ Укрпрофздравниця у лікувальній практиці.

Озеро Салькове розташовано на Чонгарському перешийку, на південно-східній околиці ст. Салькове, в 14 км на північний захід від м. Генічеськ. За своїм генезисом водоймище є відокремленою від моря лагуною і простягається вздовж берегової смуги в субмеридіональному напрямку. Довжина озера складає 3,5 км, ширина до 1,5 км. Живлення озера здійснюється за рахунок атмосферних опадів і інфільтраційних морських вод. Географічне положення водоймища обумовлює майже постійний від’ємний баланс, внаслідок чого озеро періодично пересихає. За результатами проведених доклінічних досліджень та клінічних випробувань було надано Медичний (бальнеологічний) висновок на використання лікувальних грязей (пелоїдів) затоки Сиваш у лікувальній практиці при захворюваннях опорно-рухового апарату та гепатобіліарної системи. Галузь застосування грязей лікувальних (пелоїдів) – торгівельна мережа, аптечна мережа, лікувально-профілактичні заклади. Використовується як бальнеологічний засіб.

Озеро Солоне розташоване близько 5,4 км на північний захід від с. Раденське. Озеро представляє собою замкнуте водоймище загальною довжиною 520 м, ширина від 30 м до 85 м, глибина коливається від 0,9 м до 1,7 м. Площа дзеркала озера складає 24,6 тис. м³.

Озеро Прокоф’євське розташоване на узбережжі Чорного моря, біля с. Круглоозерка. Довжина озера до 1 км, глибина в центральній частині складає від 0,55 м до 0,64 м.

Озеро Генічеське розташоване на півострові Семенівський Кут Арабатської Стрілки, в 5 км на південь захід від північної околиці с. Щасливцеве, 10 км на південь від м. Генічеськ. Довжина озера – 4,1 км, максимальна ширина – 3,5 км; глибина його змінюється від 0,1 м до 0,4 м. За

своїм походженням водоймище відноситься до лагунного підтипу.

Озеро Лиман розташоване на північно-східному узбережжі Утлюкського лиману Азовського моря, біля східної околиці с. Фрунзе, в 10 км на північний схід від м. Генічеськ. Довжина водойми – до 2,5 км, ширина – до 1,3 км, максимальна глибина в центрі водоймища не перевищує 0,4 м. За своїм походженням водойма відноситься до лагунного підтипу. Живлення озера залежить від поверхневих вод і атмосферних опадів. Озеро має від’ємний водний баланс внаслідок чого доволі часто пересихає.

Озеро Кругле розташоване на узбережжі Тендрівської затоки Чорного моря, на південній околиці с. Новочорномор’я Голопристанського району. Пелоїди оз. Кругле відносяться до низькомінералізованих слабкосульфідних мулових. Для використання пелоїди озера потребують проведення детальних фізико-хімічних та бальнеологічних досліджень.

Родовища лікувальних грязей (пелоїдів) на території Херсонської області вздовж узбережжя та у Цюрупинському районі досить поширені. Це озера Гопри, Прокоф’євське, Кругле та інш. У різній ступені вивчено 8 родовищ пелоїдів, з яких 2 мають медичні (бальнеологічні) висновки та застосовуються у лікувальному процесі. У селі Григорівка Чаплинського району існує підприємство по фасуванні лікувальних грязей (пелоїдів) західної частини оз. Сиваш (рис. 1.2.10).

Рис. 1.2.10 Озеро Сиваш

На території Херсонської області головними природними лікувальними ресурсами є мінеральні води. Прояви мінеральних вод зустрічаються майже у всіх водоносних горизонтах та комплексах, але широко використовуються води неогенового комплексу. За хімічним складом води поділяються на слабкомінералізовані, маломінералізовані, середньомі-нералізовані, високомінералізовані, розсоли. Найбільш поширена група вод – маломінералізовані. За основними показниками макрокомпонентного складу – сульфатні, сульфатно-хлоридні, хлоридно-сульфатні, хлоридні магнієві, натрієві. Води, переважно, в своєму складі не мають біологічно активних компонентів та сполук в бальнеологічних нормах. Води можуть використовуватися для питного лікування та промислового фасування як мінеральні природні лікувально-столові.

Слабкомінералізовані (до 1 g/l) мінеральні води поширені у Чаплинському, Генічеському, Голопристанському, Каланчацькому, Скадовському районах та у м. Херсон. Свердловинами знайдено підземні води, що являють собою потужну вапнякову товщу з малопотужними та невитриманими за площею прошарками пісків та глин. Мінеральні води з мінералізацією до 1 g/l можливо використовувати для внутрішнього застосування та для промислового фасування як мінеральні природні столові.

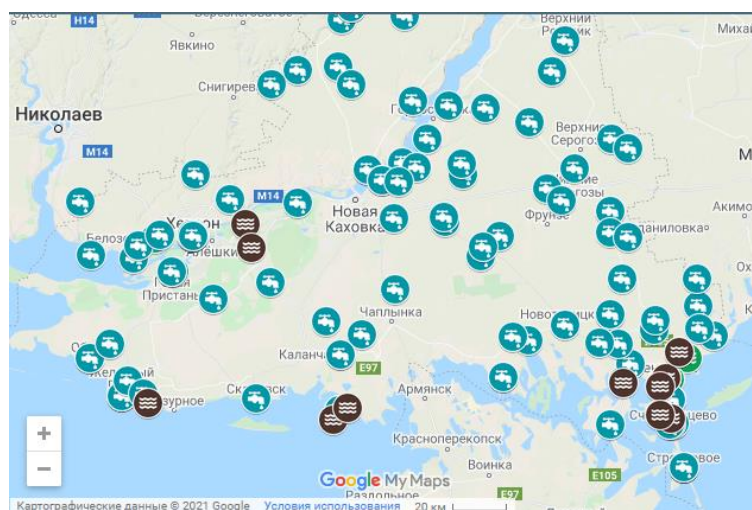

Рис. 1.2.11 Розміщення мінеральних вод Херсонської області, [17, 35]

Як показано на рис. 1.2.11, маломінералізовані (від 1 g/l до 5 g/l) мінеральні води, як найбільш поширена група вод, яка зустрічається майже у всіх районах, крім Каланчацького та Великолепетихського районів. Води можуть використовуватися у лікувальній практиці при внутрішньому застосуванні та для промислового фасування як мінеральні природні лікувально-столові води.

На території Херсонської області в Горностаївському, Каховському, Іванівському, Новотроїцькому, Генічеському, Білозерському, Скадовському, Каланчацькому районах зустрічаються прояви мінеральних вод з мінералізацією від 5 g/l до 10 g/l, тобто середньомінералізовані. Води з мінералізацією до 8 g/l можуть використовуватися у лікувальній практиці для внутрішнього застосування та для промислового фасування як мінеральні природні лікувально-столові.

Високомінералізовані води (10 g/l до 35 g/l) поширені на території Чаплинського, Великоолександрівського, Горностаївського, Каховського, Новотроїцького, Нижньосірогозького, Генічеського, Голопристанського, Скадовського, Великолепетихського районів.

Розсольні мінеральні води (розсоли) як холодні, так і термальні, розміщені, в основному, в південних районах Херсонської області (Генічеський, Голопристанський, Каланчацький), але є прояви і в Бериславському районі (див. рис. 1.2.12). В районі с. Стрілкове Генічеського району розвідане найбільше родовище йодо-бромних хлоридних натрієвих вод. Серед даної групи мінеральних вод підраховані та затверджені запаси в Скадовському районі: родовище Залізний Порт та с. Хорли. Води можуть використовуватися у лікувальній практиці при зовнішньому застосуванні. На сьогодні такі медичні (бальнеологічні) висновки мають 9 заводів фасування мінеральної води та 1 санаторій «Гопри».

Рис. 1.2.12 Використання лікувальних грязей Херсонської області

Як приклад вдалого зразкового використання ПЛР на території Херсонської області є Міжнародна клініка відновлюваного лікування, де в лікувальному процесі планується використання всіх наявних ПЛР Арабатської стрілки, а саме: кліматичні, мінеральні води, ропа озер, пелоїди (лікувальні грязі), морське узбережжя.

Наступним кроком передбачено дослідження історико-культурних ресурсів Херсонщини як чинника розвитку туристичної діяльності.

1.3. Історико-культурні ресурси регіону як чинник розвитку туристичної діяльності

В області більше 5 тис. об'єктів історико-культурної спадщини (легендарні Кам'янська та Олешківська Січі, скіфські кургани, античні городища, залишки турецьких укріплень, козацькі хрести, багато чисельні храми).

Крім того, важливими туристичними атракціями Херсонщини є наступні.

Курган «Огуз» (Нижньосірогозький район) – пам'ятка археології, який є

надмогильною земляною спорудою, де знаходяться поховання людей приблизно IV-III ст. до н.е. Курган відноситься до так званих «царських» скіфських курганів.

До розкопок був найбільшим курганом України, а можливо і всієї Європи. Його висота понад – 20 метрів, діаметр – за 300 метрів. Археологічними дослідженнями Огуз датується серединою IV ст. до нашої ери.

Пам'ятник «С.Б. Фальц-Фейн», зведений в с.Хорли Каланчацького району на честь представниці відомого на Півдні України роду землевласників-меценатів Софії Фальц-Фейн.

Фальц-Фейни – одна з найзаможніших і найвпливовіших родин Херсонщини початку XX ст. їх поправу називали королями Таврійських степів, королями вівчарства. Вони підняли на найвищий рівень не лише розведення овець-мериносів і коней, землеробство і хліботоргівлю, але й залишили нащадкам всесвітньо відомий заповідник Асканія-Нова.

Свято-Григорівський Бізюків чоловічий монастир (Бериславський район) – є найбільшою святинею Херсонщини та заснований в 1782 році. На початку XX століття увійшов у п'ятірку найбагатших монастирів Російської імперії. До наших днів збереглися печерні келії (XVIII століття), стіни з вежами (1817 рік), брама (1898 рік), зимовий Покровський собор (поч. XX століття), трапезна (поч. XX ст.), архієрейські палати (поч. XX століття), Спаська (нині Покровська) церква (поч. XX століття), фонтани, ряд господарських будівель.

Станіслав-Адзигольські маяки (Голопристанський район) – це ажурні металеві вежі гіперболоїдної конструкції були зведені на штучних островах у 1908-1911 рр. за проектом відомого російського інженера В.Г. Шухова на замовлення морського відомства. Висота Ближнього (Переднього) – 34 м. Він розташований поблизу острова Вербка проти села Станіслав.

Висота Дальнього (Заднього) маяка – 76 м. Це найвищий маяк Херсонщини. Він знаходиться поблизу села Рибальчого, у південно-східному

куті Дніпровського лиману.

Кам'янська Січ (Бериславський район) – місце невмирущої слави Запорізького козацтва, яка проіснувала до 1734 року, є філією Національного заповідника «Хортиця». Кам'янська Січ єдина, в якій у 21 столітті збереглися 3 основні складові: кіш (курені, скарбниця, головна площа), передмістя (виробничі майстерні, житлові будинки, козацькі кабаки), козацьке кладовище (з унікальним курганом і могилою кошового отамана Костя Гордієнка).

Олешківська Січ (Цюрупинський район) – територіально-військова організація запорозьких козаків України у пониззі на лівому березі Дніпра на території володінь Кримського ханства. Землі під Січ були надані ханом Девлет-Гіреєм II на прохання кошового отамана Костя Гордієнка.

На сьогодні площа Січі збереглася і становить близько 0,5 га. Під час археологічних досліджень знайдені залишки наземних і напівназемних споруд, оборонного рову і печей. На території споруджений Пам'ятний знак Олешківської Січі.

Знайомство з м. Голою Пристанню починається з більш ніж кілометрової набережної, що простяглася сьогодні вздовж одного з рукавів Дніпра – Конки. Саме з цього місця починалася й історія заснування міста.

За зразок було взято Євпаторійську набережну та «адаптовано» під місцевий рельєф та особливості. Поступово зводилися арки зі сходами до річки, зросла альтанка з написом «Вас вітає м. Гола Пристань», оригінальні скульптурні композиції. Найбільшою популярністю у туристів та відпочиваючих користується скульптура «Українська жаба».

На сьогодні набережна – це відпочинкова зона, центр усіх культурно-мистецьких заходів, фестивалів, всього, що відбувається в місті.

Виноробне господарство та садиба Князя П.М.Трубецького (Бериславський район) – єдине з часів Російської імперії шато. Історія підприємства налічує 122 роки, і почалася з посадки перших сортових лоз

винограду Князем Трубецьким.

Садиба князя Петра Миколайовича Трубецького споруджена на межі XIX-XX ст. у стилі французького ренесансу, знаходиться в селі Козацьке.

На території садиби знаходився великий кінний завод та численні виноградники закладені в 1896 р. за порадою князя Лева Сергійовича Голіцина.

До наших днів збереглися залишки палацу, огорожа, господарські будівлі, льохи, місток, склад та флігель в стилі псевдоготики. В селі Веселе збереглася середньовічна башта та головний корпус винзаводу П.М.Трубецького (1908 р.).

Херсонський обласний краєзнавчий музей (м.Херсон) заснований у 1890 році відомим українським громадським діячем, археологом і краєзнавцем В.І.Гошкевичем. У фондах музею зберігається понад 170 тис. музейних предметів, серед яких одне з найкращих в Україні археологічних зібрань, в якому вік найстаріших знахідок – більше 17 тис. років; цікава колекція монет античних міст Північного Причорномор'я; великий комплекс зразків холодної і вогнепальної зброї XVI-XX ст.; колекція мисливських рушниць XVIII-XIX ст., що приваблює витонченістю форм і високим мистецтвом майстрів-зброярів; чудові зібрання порцеляни, антикварних меблів.

Свято-Єкатерининський собор (м.Херсон) став першим кам'яним храмом міста, його духовним, культурним й історичним центром. В Північному Причорномор'ї важко відшукати храм, який би мав таку ж багату і славу долю, оповиту численними легендами і таємницями. На території Собору похований засновник міста Херсон – легендарний князь Григорій Потьомкін-Таврійський.

Херсонська обласна універсальна наукова бібліотека ім. Олеся Гончара – один з найкрупніших інформаційних та культурних центрів південного регіону України. Щорічно послугами книгозбірні користуються до 40 тис. мешканців міста й області.

До послуг читачів – фонд обсягом майже 1 млн. документів, в якому

представлено видання 45 мовами світу. Книгосховище бібліотеки розраховане на зберігання 1 млн. 200 тис. томів.

Пам'ятник «Г.О. Потьомкіну» (м.Херсон). Потьомкін Григорій Олександрович (1739-1791 рр.) – російський державний і військовий діяч, дипломат, генерал-фельдмаршал.

Г.О.Потьомкін сприяв розвитку причорноморського краю. Відповідно до указу Катерини II на ім'я Г.О.Потьомкіна 18 червня 1778 р. засновано м.Херсон.

Пам'ятник був встановлений у 1836 р. в центрі міста на Потьомкінському бульварі на відзнаку 45-річчя поховання Потьомкіна у Катерининському соборі, відновлений у 2003 р.

Очаківська та Московська брами Херсонської фортеці є одними з найстаріших споруд міста, що збереглися до наших днів. Брами збудовані в 1783 р. та названі за напрямками доріг, що вели з Херсонської фортеці на Очаків і на Москву чи Петербург.

Очаківська брама розташована у західній частині фортеці, навпроти Катериненського собору, з'єднувала фортецю з Грецьким форштадтом та мала підйомний міст. Московська брама розташована в північно-східній частині фортеці.

Очаківська та Московська брами Херсонської фортеці є пам'яткою архітектури національного значення.

22. Каховський історичний музей (м.Каховка) – найстаріший провінційний музей області. Він відчинив свої двері далекого 1940-го року як музей історії Каховського плацдарму. Зараз – це філія Херсонського обласного краєзнавчого музею.

Експозиція музею розкриває яскраву історію Каховського району від давніх часів до 1917 р. Особлива увага приділяється розповіді про відомих каховчан. Чудовий етнографічний матеріал знайомить з побутом та населенням

краю.

Скадовський історико-краєзнавчий музей (м.Скадовськ) розташований в єдиному у місті будинку дореволюційної побудови, який називається «Будинок з колонами». Цей двоповерховий будиночок з античними колонами був побудований у 1910-х роках.

Всі експонати музею розташовані в 6 величезних залах, що розповідають про різні часи історії розвитку міста, вони освітлюють його національні, етнографічні традиції. До них можна віднести експозиції «історія Великої Вітчизняної війни», «козацтво» і «економічний розвиток краю». Найбільший інтерес викликає колекція, яка була зібрана з особистих речей сім'ї Сергія Скадовського – головного засновника міста.

У музеї є художня галерея і зал, присвячений фауні і флорі краю, де в літній час проводяться виставки з приватних колекцій і фондів інших музеїв.

«Зелені Хутори Таврії» (Голопристанський район) – це історичний музей під відкритим небом, що розташований на території лісостепової зони Херсонщини та Дніпровських плавнів на місці старовинних хуторів, які існували тут ще до початку 20-го століття. Тут відроджуються українські народні традиції та забуті ремесла. Комплекс поєднує культурно-просвітницьку, екологічну та розважально-ігрову складові на базі синтезу історії краю, екології і сучасного мистецтва.

Будова і гребля Великоолександрівської ГЕС на річці Інгулець – одна із перших в Україні та є пам'ятником архітектури, який охороняється державою. ГЕС побудована в 1928 році за планом ГОЕРЛО.

Будівництво першої в Херсонській області невеликої гідроелектростанції почалося для потреб сільського господарства та переробної промисловості.

У воєнний час гідроелектростанція була пошкоджена і до 1950-х років Великоолександрівська ГЕС працювала лише як дизельна електростанція.

Коли була побудована Каховська ГЕС, то потреби у використанні

Великоолександрівської ГЕС уже не було.

Яхт-клуб «Махім marine» (м.Нова Каховка) має сучасну розвинену інфраструктуру: готель, ресторан, басейн, релакс-зона, тенісні корти, конференц-зал, сцена, прокат водної техніки та інші послуги.

Комплекс розташований в 70 км. від Чорного моря, на перетині основних водних магістралей південного регіону. Яхт-клуб має площу близько 25 000 квадратних метрів, займаючи близько 250 метрів берегової лінії. Це дозволяє прийняти одночасно до 100 суден.

Яхт-клуб проводить навчання яхтингу серед дорослих та дітей. Щороку на базі яхтинного комплексу проходять всеукраїнські та міжнародні змагання, турніри з тенісу, парусні регати тощо.

Міжнародний театральний фестиваль «Мельпомена Таврії» (м.Херсон) – це іскрометне сценічне свято, насичене справжніми витворами мистецтва. Фестиваль відкриває завісу перед усіма, хто небайдужий до театального мистецтва, хто прагне сценічного дійства, яке щонайперше є концентрованим виявом життя.

У наступному розділі буде проаналізована оцінка розвитку туристичної діяльності у Херсонському регіоні.

РОЗДІЛ 2

ОЦІНКА РОЗВИТКУ ТУРИСТИЧНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ХЕРСОНСЬКОМУ РЕГІОНІ

2.1. Організація туристичної діяльності в регіоні

Херсонщина – унікальна територія для туризму, відпочинку та рекреації, яка має достатньо переваг для формування та розвитку потужного курортно-туристичного комплексу.

Область має широкий вихід до Дніпровської водної магістралі, і одночасно до 2 морів. Саме на Херсонщині розташовані: єдина в Європі природна пустеля, найбільший у світі рукотворний ліс і навіть унікальні горні ландшафти посеред степу «Станіславські кручі»

В області: 12 курортних населених пунктів, понад 450 км морської берегової лінії, з них 200 км обладнаних піщаних пляжів, найдовша піщана коса в світі - Арабатська стрілка, понад 70 родовищ цілющих бальнеологічних ресурсів (мінеральних і термальних вод, лікувальних грязей, ропи соляних озер) серед яких унікальне Лемурийське озеро, лікувальна грязь якого пройшла клінічні випробування, сертифікована і допущена для використання в якості лікувального та косметичного продукту. Місто Скадовськ – курорт державного значення, центр дитячого оздоровлення та відпочинку

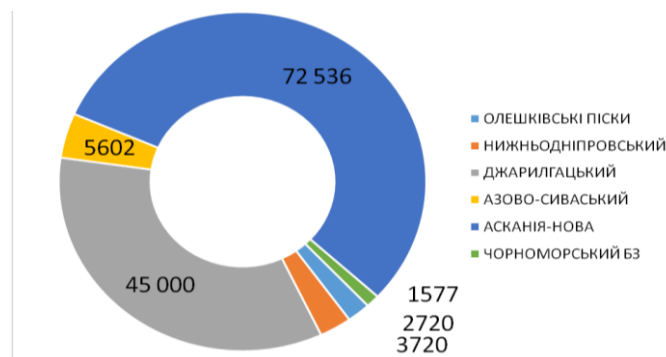

Рис. 2.1.1 Структура відвідувачів національних парків і заповідників,
2018 р., [15]

На території області 80 об'єктів природно-заповідного фонду національного, міжнародного та місцевого значення. Із 4-х біосферних заповідників України 2 розташовані саме на Херсонщині.

Як відображено на рис. 2.1.1 та 2.1.2, за даними моніторингу протягом 2014 року область відвідали понад 2,2 млн. туристів. У 2018 році за яскравими враженнями та неповторними емоціями в область приїжджає вже понад 3,5 млн. гостей.

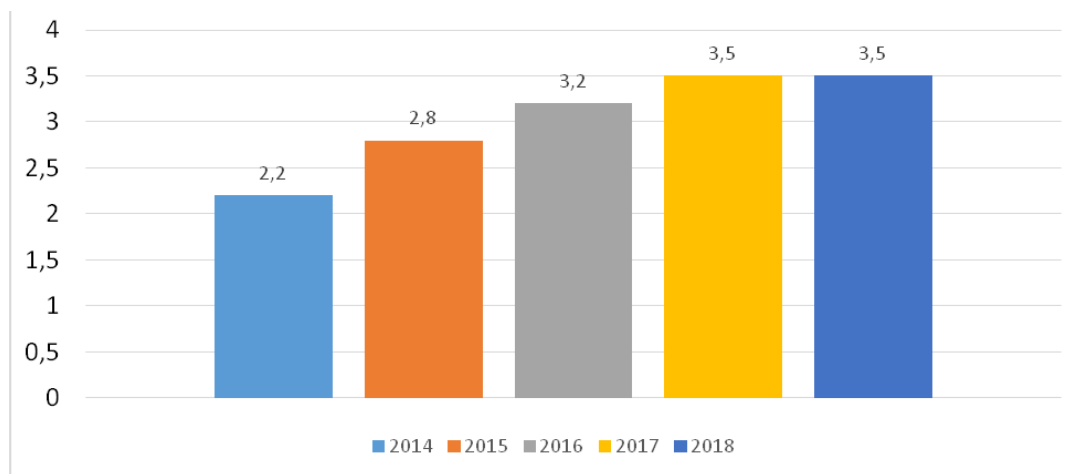

Рис. 2.1.2 Динаміка внутрішніх туристів, млн. осіб [15]

Крім того, у 2018 році у приватних цілях Херсонщину відвідало понад 20 тис. іноземців. Топ-5 країн-відвідувачів Херсонщини: Туреччина, Німеччина, Ізраїль, США, Японія.

У області більше 1000 об'єктів відпочинку, оздоровлення та розміщення надають послуги гостям Таврійського краю (з них 49 дитячих, 60 садиб зеленого туризму, 51 готельний комплекс). Загальний ліжковий фонд понад 100 тис. місць.

Надання туристичних послуг в області забезпечують 14 туроператорів, понад 100 туристичних агентів та близько 60 екскурсоводів, які обслуговують відвідувачів музеїв, заповідників, культурно-історичних комплексів. Проведений аналіз продемонстрував, що більшість із туроператорів та туристичних агентів надають послуги з організації виїзного туризму.

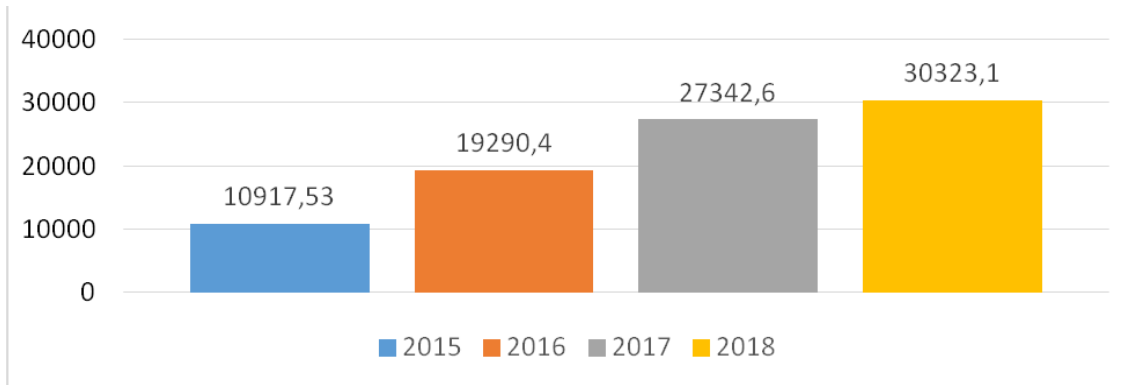

Рис. 2.1.3 Надходження до бюджетів усіх рівнів від туристичної діяльності, тис. грн. [15, 18, 67]

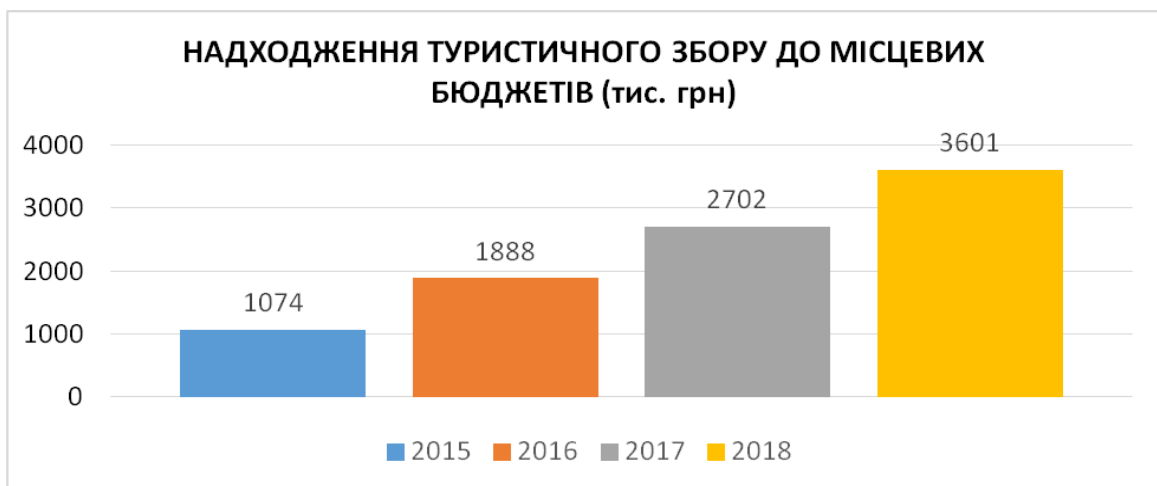

Рис. 2.1.4 Надходження туристичного збору до місцевих бюджетів, тис. грн. [15, 18, 67]

На рис. 2.1.3 та 2.1.4 відображені надходження до бюджетів усіх рівнів від туристичної діяльності та надходження туристичного збору до місцевих бюджетів.

Для послуг туристів розроблено більше 90 туристичних маршрутів по території Херсонщини різного спрямування та для різних вікових категорій, найпопулярнішими з яких є: науково-пізнавальні маршрути по біосферному заповіднику «Асканія-Нова», пішохідні маршрути по одній із найбільших піщаних пустель Європи – «Олешківські піски», відвідування святині українського козацтва, пам'ятника історії національного значення – Кам'янської Січі, об'єктах історико-культурної спадщини обласного центру.

Також в області активно розвивається водний туризм, сільський зелений, винний, екологічний, історико-культурний, гастрономічний, подієвий.

Туристичні пропозиції задовольняють попит на атмосферні тури на будь-який смак та для будь-якої вікової категорії, і в будь яку пору року. Це і кайтінг, і яхтинг, байдарки, прогулянки на квадро циклах, рибалка, полювання, театр під відкритим небом, відвідування «долини тюльпанів», подорожування козацькими шляхами та багато інших туристичних атракцій.

Туризм, відпочинок, лікування та оздоровлення набувають все відчутнішого значення в соціально-економічному розвитку Херсонщини. Але, значна частина природних територій, об'єктів культурної спадщини та туристичної інфраструктури непристосована відповідно до міжнародних вимог для туристичних відвідувань, а туристичні послуги в усіх секторах індустрії туризму в більшості не відповідають вимогам щодо якості обслуговування.

Аналіз передумов та тенденцій розвитку туризму Херсонської області дозволяє стверджувати, що область має значні можливості, щоб увійти до найбільш розвинутих у туристичному відношенні регіонів Європи: вигідне геополітичне розташування, комфортні мікрокліматичні умови, різноманітний ландшафт, унікальну флору і фауну, історико-культурну, архітектурну спадщину, розвинуту мережу транспортного сполучення, достатні людські, матеріальні, у т.ч. природно-оздоровчі ресурси.

Галузь туризму та курортів потребує залучення значних інвестицій у розбудову туристично-рекреаційної інфраструктури області та приведення її у відповідність до міжнародних стандартів, збільшення уваги до розвитку внутрішнього в'їзного, екологічного туризму.

Вигідне економіко-географічне положення Херсонської області, особливо вихід до Чорного та Азовського морів, сприятливі кліматичні умови сприяють формуванню у регіоні потужного туристично-рекреаційного комплексу, розвиток якого впродовж останніх років характеризується динамічним

зростанням (табл. 2.1.1).

Таблиця 2.1.1

Туристичні потоки у Херсонській області, за [15,74, 75]

Рік	Кількість туристів, обслугованих суб'єктами туристичної діяльності – всього, осіб	Іноземні туристи		Туристи-громадяни України, які виїжджали за кордон		Внутрішні туристи	
		усього, осіб	у % до загальної кількості	усього, осіб	у % до загальної кількості	усього, осіб	у % до загальної кількості
2000	61275	5929	9,68	1116	1,82	54230	88,50
2005	70183	4979	7,09	5273	7,52	59931	85,39
2006	69203	7133	10,31	5084	7,34	56986	82,35
2007	71054	7785	10,96	5574	7,84	57695	81,20
2008	94200	6412	6,81	6694	7,10	81094	86,09
2009	128096	4356	3,40	6284	4,91	117456	91,69
2010	94156	3494	3,71	6046	6,42	84616	89,87
2011	37672	1623	4,31	3696	9,81	32353	85,88
2012	17494	35	0,20	6512	37,22	10947	62,58
2013	16122	5	0,03	7863	48,77	8254	51,20
2014	15818	1	0,01	8332	52,67	7485	47,32
2015	11720	0	0,00	7234	61,72	4486	38,28
2016	16584	0	0,00	10090	60,84	6494	39,16
2017	20278	0	0,00	14747	72,72	5531	27,28
Темпи приросту кількості туристів, %							
2017/2000	-66,74	-	-	1221,4	-	-89,80	-
2017/ 2013	25,78	-	-	87,55	-	-32,99	-
2017/2015	73,02	-	-	103,86	-	23,29	-
2017/2016	22,27	-	-	46,15	-	-14,83	-
2017/2009	-84,17	-	-	134,68	-	-95,29	-
Середньорічний приріст,%	-6,27	-	-	16,40	-	-12,57	-

З одного боку, сучасний стан туризму в Херсонській області розцінюється як кризовий, пов'язаний із різким падінням досягнутих раніше обсягів надання туристських послуг, скороченням матеріальної бази у сфері туризму й значною невідповідністю потребам населення в туристичних послугах. З іншого боку, відзначаються високі темпи будівництва туристичних об'єктів, що відповідають найвищим світовим стандартам, значне збільшення виїздів українців у закордонні поїздки, зростання числа суб'єктів туристичної діяльності, розроблення нових маршрутів, зростання рівня обслуговування туристів. Аналіз динаміки кількості підприємств – виробників комплексного туристичного продукту за 2011-2017 рр. свідчить про наявність від'ємної тенденції, яка бере свій початок із 2014 р. Зазначена негативна тенденція

спостереігається як у функціонуванні фізичних осіб – підприємців, так й у юридичних суб'єктів. У Херсонській області кількість суб'єктів туристичної діяльності в 2017 р. порівняно з 2011 р. зменшилась на 15 одиниць, або на 18,29%. Питома вага кількості туристичних підприємств Херсонської області у загальній кількості суб'єктів туристичної діяльності коливається у межах 1,67-1,97%, у тому числі підприємств юридичних осіб – 0,80-1,00%, фізичних осіб – підприємців – 1,85-3,42% (рис. 2.1.5).

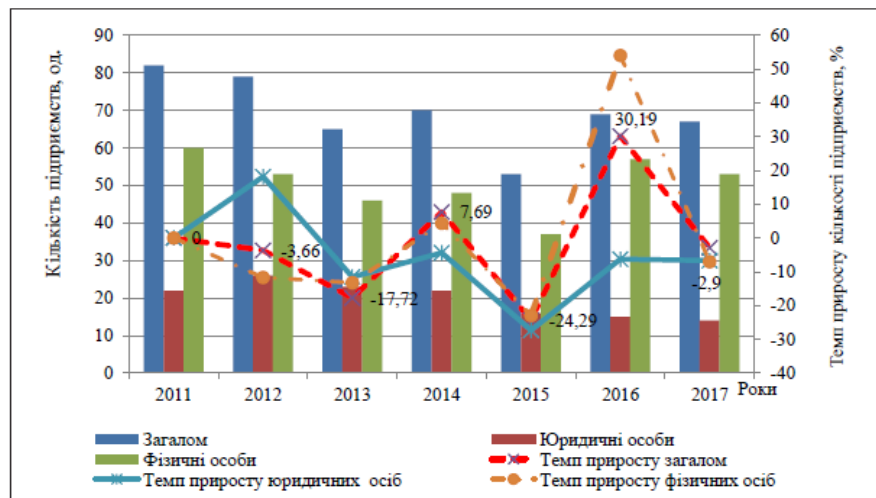

Рис. 2.1.5 Динаміка кількості підприємств – суб'єктів туристичної діяльності Херсонської області в 2011–2017 рр. [19]

На акваторії Дніпра в місті Нова Каховка сьогодні працюють 2 яхт-клуби європейського класу. В Олешківському районі діють 2 кінні клуби та запроваджується методика іпотерапії. Для прихильників винного туризму проведення дегустацій пропонує виноробне господарства Князя П.М. Трубецького, дім марочних коньяків «Таврія», сімейна виноробня «Курінь» та ряд інших. На базі зеленого туризму «Дельта Дніпра» Білозерського району проводяться Міжнародні чемпіонати ловлі хижої риби спінінгом з човна. Пізнати народні традиції та поринути в атмосферу стародавніх звичаїв гостинно запрошує етнографічно-екологічний музей під відкритим небом «Зелені Хутори Таврії», а театр під відкритим небом у самому серці Олешківського лісу запрошує подивитися база зеленого туризму «Чумацька

криниця».

Щорічно Херсонщину відвідують понад 3,5 млн. гостей. Більше 1000 об'єктів відпочинку, оздоровлення, розміщення надають послуги гостям Таврійського краю (з них 53 дитячих, 62 садиби зеленого туризму, 51 готельний комплекс.). Загальний ліжковий фонд понад 100 тис. місць)

Департаментом взято участь у Східно-Середземноморській Міжнародній виставці подорожей та туризму «Emitt» (м. Стамбул, Турецька Республіка), в ході якої проводяться зустрічі та поширюється інформація про туристичні продукти та підприємства області (із туристичним оператором Tatilruyasi.com, асоціацією туристичних агентств Туреччини TURSAB).

Департаментом спільно з райдержадміністраціями та міськвиконками міст обласного значення, представниками бізнесу та громадських організацій забезпечується презентація туристичного потенціалу області на Міжнародній туристичній виставці «Україна – подорожі та туризм» у м. Києві.

Організовано новий туристичний фестиваль «Турист-Fest» на території Біосферного заповідника «Асканія-Нова» імені Ф.Е.Фальц-Фейна. Фестиваль відвідали понад 7 тис гостей, які мали змогу насолодитись смачною їжею, виступами сучасних музичних гуртів, було представлено дитячі атракції, веселі забави, лаунж зони, флешмоби та квести, ярмарок подарунків, фотозони, безкоштовні екскурсії заповідником Асканія-Нова та туристичного кластеру «Соляна дорога» Асканійської, Присивашської та Тавричанської ОТГ, а також багато інших цікавих локацій. Велика увага гостей концентрувалась на презентації туристичних пропозицій районів та міст Херсонської області, зокрема виноробних господарств, кінних клубів, яхт-клубів, баз зеленого туризму, національних природних парків, заповідників, дитячих оздоровчих таборів, а також щодо відпочинку на узбережжі Чорного й Азовського морів.

Проведиться Фестиваль туристичної журналістики України, в рамках якого представники засобів масової інформації відвідували привабливі

туристичні об'єкти області та за результатами вийшло понад 50 відеосюжетів та статей, що відкривають Херсонщину як місце різнопланового відпочинку.

Потенціал сільського зеленого туризму Херсонщини представлено на Міжнародній конференції з питань сільського туризму в Грузії (м. Батумі).

У вересні у рамках заходів, присвячених до Всесвітнього дня туризму організовується:

- туристична майстерня Херсонщини та прес-брифінг голови обласної державної адміністрації «Херсонщина туристична – при ваблива цілий рік!» (Міжнародний аеропорт «Херсон»);

- урочистості та нагородження Почесними грамотами, Подяками голови Херсонської обласної державної адміністрації та Подяками голови Херсонської обласної ради, відзнаками управління туризму та курортів обласної державної адміністрації працівників туристичної галузі з нагоди професійного свята (виноробне господарство князя Трубецького);

- 3-денний міжнародний рекламно-інформаційний тур для туристичних операторів України, ближнього та дальнього зарубіжжя, представників засобів масової інформації та блогерів (Херсонська область).

Презентовано туристичний потенціал області на Міжнародній туристичній виставці «International Travel Show TT Warsaw» (Польща, м. Варшава).

Окрім того упродовж року фахівцями Департаменту забезпечується організаційно-інформаційна підтримка та участь в інших заходах туристичного спрямування, зокрема:

- VI Таврійський туристичний конгрес (Херсонська область);
- бізнес-зустріч з міжнародними експертами у розвитку туризму «Туризм Херсонщини очима іноземних туристів» (м.Херсон);
- круглий стіл «Маяки як туристичні об'єкти України» (м.Одеса);
- Стратегічний форум «Конкурентоспроможний туристичний сектор

України – шлях вперед» (м.Київ).

В умовах сучасного розвитку діджиталізації забезпечено створення сучасного туристично-інформаційного Порталу Херсонщини KHERSON.TRAVEL, який передбачає інноваційну і адаптивну під різні гаджети платформу, що наповнюється всією потрібною туристу інформацією про область, заклади відпочинку, екскурсії та туриста. У Портал планується інтегрувати функціонал з бронювання готелів для проживання, купівля квитків на транспорт, замовлення екскурсій, індивідуальне будування цікавих маршрутів за запитам туристів.

Є напрацювання щодо формування позитивного іміджу Херсонщини, подальший спільний план дій щодо просування конкурентоспроможного регіонального туристичного продукту із використанням унікальної туристичної айдентики. Наприкінці року забезпечено розроблення айдентики туристичного потенціалу Херсонщини «Вітер в голову».

Спільно з Всеукраїнською асоціацією гідів (ВАГ) та Національною туристичною організацією (НТО) забезпечено проведення трьохмісячного курсу «Туристичний гід» з підготовки гідів-екскурсоводів за міжнародними стандартами. В результаті підготовлено 16 фахівців-гідів для здійснення кваліфікованого екскурсійного супроводу туристів Херсонщини.

Спільно з Національною туристичною організацією України проведено туристичну стратегічну сесію «Впровадження міжнародних стандартів та підвищення якості послуг у сфері туризму», в ході якої опрацьовані алгоритми дій на тему: «Туристично-інформаційні центри як елемент сучасної туристичної інфраструктури. Етапи створення та інструменти діяльності». У червні 2019 року Щасливцевською сільською радою відкрито перший туристично-інформаційний центр в області згідно міжнародних стандартів. Відпрацьовується питання щодо створення, облаштування та забезпечення функціонування туристично-інформаційного центру у м. Нова Каховка.

У березні організовується зустріч туристичних операторів та агентств області та керівників закладів відпочинку та оздоровлення Херсонщини, в ході якої обговорено стратегічні кроки щодо формування, просування та продажу конкурентоспроможного регіонального туристичного продукту, налагодження якісного екскурсійного обслуговування.

У м. Херсоні спільно з Миколаївським регіональним Центром підтримки бізнесу проводиться конференція «Розвиток туристичних послуг», у рамках якої відбулася презентація програм підтримки суб'єктів туристичного бізнесу ЄБРР, сформовано стратегічне бачення розвитку туристичної індустрії Херсонщини, обговорено концептуальні дії для популяризації туристичних можливостей регіону, інструменти підвищення якості туристичних послуг та сучасних технологій в просуванні туристичного бізнесу.

У м. Гола Пристань спільно з Голопристанським відділенням «Спілки сприяння розвитку сільського зеленого туризму» організовано форум тренінг «Становлення та перспективи розвитку кластерної системи на Херсонщині», під час якого між Департаментом та Всеукраїнським об'єднанням організацій роботодавців «Всеукраїнська Федерація роботодавців України у сфері туризму» укладено Меморандум про співробітництво та партнерство у сфері розвитку туристичного потенціалу Херсонської області та впровадження проекту «Туристичний кластер «Таврійське еко-оздоровлення».

Організовано проведення моніторингових досліджень:

- внутрішніх та іноземних туристичних потоків, що відвідують область, у співпраці з мобільним оператором «Київстар»;
- ринку туристичних послуг та визначення громадської думки за сприяння ГО «Херсонське обласне відділення Асоціації соціологів України».

Для представників туристичного активу, влади та громадських об'єднань проведено туристичну стратегічну сесію «Соціологія туризму Херсонщини. Хто наші гості?». В ході заходу презентовано результати соціологічного

дослідження «Таврійське літо – 2020». Проведено оцінку кількісних та якісних показників морського туристичного сезону на території Херсонської області, визначені стратегічні та маркетингові заходи розвитку внутрішнього та міжнародного туризму.

Упродовж липня-серпня за сприяння закладів розміщення та туроператорів запроваджено соціальний проект «Херсон-Тур» який спрямований на налагодження якісного екскурсійного обслуговування туристів на узбережжях морів за прикладом успішних практик лідерів галузі ближнього та дальнього зарубіжжя в с.Хорли, м.Скадовську та смт Лазурному, в рамках якого організовані групи екскурсантів, відповідно до чинного законодавства України, відвідували екскурсійні об'єкти 5-ти туристичних продуктів області з екологічного, історико-культурного, винного туризму та активного відпочинку.

Спільно з ДУ «Український науково-дослідний Інститут медичної реабілітації та курортології МОЗ України» визначено території, що містять цінні туристичні ресурси і лікувальні властивості (мінеральні води, лікувальні грязі, ропа озер), сформовано їх реєстр, та визначено перспективний план проведення спеціальних досліджень і висновків щодо їх безпечності та призначення використання для подальшого обґрунтування створення курортів місцевого значення або розвитку медичного туризму.

За підсумками проведеної роботи проаналізовано дані моніторингових досліджень туристичних потоків, обсяги надходжень до бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності в області, суми сплати туристичного збору.

Так, за 12 місяців 2019 року року сума надходжень туристичного збору до місцевих бюджетів склала 8 403,6 тис. грн і перевищила на 127,7% показник за аналогічний період минулого року (2018 – 3 690,4 тис. грн).

Найвищі показники в Генічеському районі – 2 805,5 тис. грн (+74%) та Голопристанському – 2 566,3 тис. грн (+155,4%), в Каланчацькому – 449,3 тис.

грн (+715,4%), в Скадовському – 1 488,9 тис. грн (+141,4%), в м.Херсоні – 760,3 тис. грн (+184,5%), інших районах та містах області – 333,3 тис. грн (+147,8%).

Упродовж 2019 року суб'єктами туристичної діяльності (заклади розміщення та туристичні агентства) сплачено до бюджетів усіх рівнів 39 567,4 тис. грн, що на 24,7% більше в порівнянні з аналогічним періодом 2018 року.

Разом з тим туризм має мультиплікаційний ефект на супутні галузі економіки. До бюджетів усіх рівнів від суб'єктів господарювання супутніх сфер економіки (транспорт, харчування, торгівля, розваги тощо), які є підґрунтям туристичних послуг надходять мільярди гривень, зокрема протягом минулого року в цілому по області надійшло 1362,7 млн. грн., що перебільшує минулорічні надходження на 244,2 млн. грн., або 21,8 %.

Динаміка туристичних відвідувань Херсонщини з кожним роком також зростає. З урахуванням моніторингових досліджень та аналітичних даних мобільного оператора Київстар за 2019 рік Херсонщину відвідали близько 4,2 млн туристів – гостей, які перебували на території області понад 24 години, що на 11,8% перевищує минулорічний показник.

Сьогодні Херсонщина є безсумнівно однією з найпривабливіших територій для відпочинку в Україні з інфраструктурою та індустрією гостинності, які активно розвиваються та інвестуються. У життя втілюються різноманітні інфраструктурні проекти, що сприяють подальшому розвитку туризму на території області, зокрема: будівництво яхт-клубів, дельфінаріїв, аквапарків, готельно-апартаментних комплексів, кінно-спортивних клубів, бальнеологічних центрів, відновлення регулярних пасажирських перевезень та екскурсій по Дніпру.

Далі будемо аналізувати особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні.

2.2. Особливості розвитку туристичної інфраструктури в регіоні

На рис. 2.2.1 показано, що у Херсонській області можна виділити чотири основних типи рекреаційної діяльності.

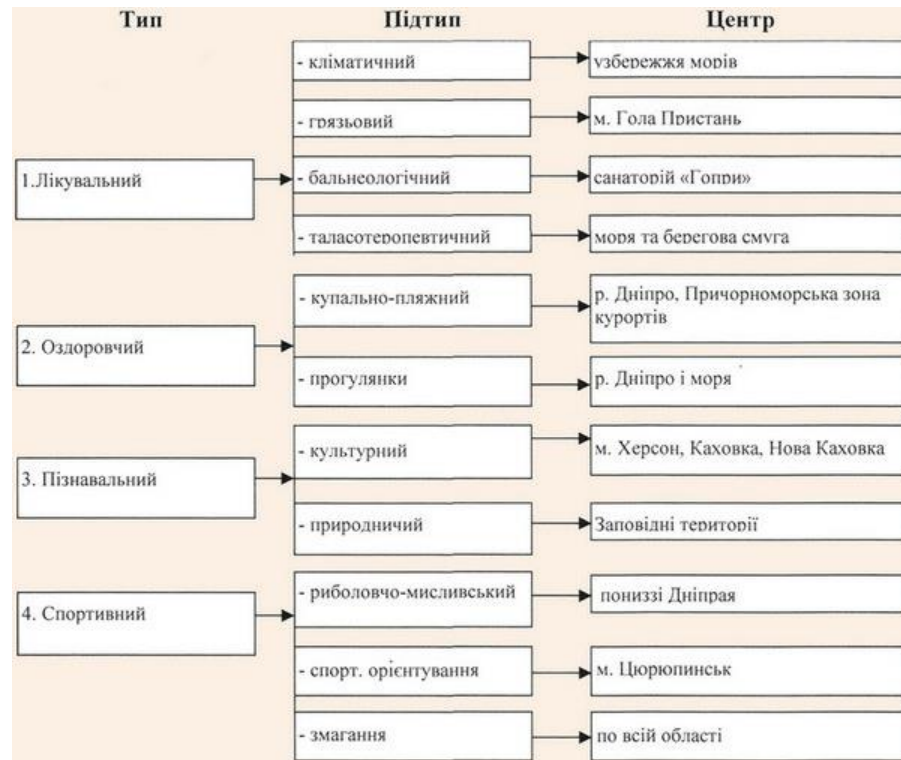

Рис. 2.2.1. Основні типи рекреаційної діяльності у Херсонській області, за [10]

Найбільшого розвитку в Херсонській області набула лікувально-курортна рекреаційна діяльність (див. дод. Б). Це пов'язано, насамперед, із специфікою складу та розміщення рекреаційних ресурсів краю. Лікувально-курортний вид рекреаційної діяльності найбільш суттєво характеризують показники наявності закладів курортно-лікувального типу, їхня потужність (кількість ліжок-місць).

Як свідчать дані табл. 2.2.1, серед закладів відпочинку в Херсонській області переважають туристичні бази та дитячі санаторії (80%). Саме вони вміщують найбільшу кількість відпочиваючих. Такі заклади забезпечують рекреантів повноцінним харчуванням, надають обладнані пляжі, організовують

дозвілля, екскурсії. Переважна (94%) більшість закладів відпочинку та оздоровлення - літнього типу, бо не мають системи опалення, більшість будинків збудовані не капітально, особливо це характерно для туристичних баз.

Таблиця 2.2.1

Структура лікувально-курортної рекреації та її динаміка (1995-2017рр.)

	Санаторії та пансіонати з лікуванням		Санаторії-профілакторії		Будинки і пансіонати відпочинку		Бази та інші заклади відпочинку	
	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них ліжок, тис.	всього	у них місць, тис.	всього	у них місць, тис.
1995	7	1,2	13	1,1	43	12,3	40	19,0
1996	7	0,9	13	1,0	37	10,7	41	18,4
1997	8	1,8	13	1,0	35	9,0	59	19,5
1998	8	1,8	13	0,9	40	10,1	65	19,5
1999	8	1,8	13	1,2	38	8,4	69	18,3
2000	10	2,1	12	1,8	36	8,5	69	18,9
2001	11	2,1	11	1,6	38	8,0	73	16,9
2002	10	2,1	11	1,4	36	7,7	80	17,3
2003	10	2,6	9	0,7	40	8,6	94	14,1
2004	10	2,5	9	0,7	41	7,6	129	16,0
2005	11	2,8	9	0,7	53	10,4	157	21,3
2006	11	2,8	9	0,7	43	9,4	166	24,9
2007	12	2,7	9	0,7	48	10,3	166	23,7
2008	12	2,7	8	0,7	51	11,2	165	22,3
2009	12	2,8	8	0,7	50	11,4	166	21,4
2010	12	2,8	8	0,7	50	10,8	166	21,5
2011	12	2,8	7	0,7	48	10,8	161	19,8
2012	11	2,4	4	0,6	36	9,4	179	17,9
2013	11	2,2	4	0,6	41	9,5	190	18,5
2014	12	2,3	6	0,2	40	8,9	154	16,7
2015	14	2,8	1	0	26	6,5	148	16,0
2016	12	2,2	1	0	28	5,8	104	13,8
2017	11	2,2	1	0	27	5,3	129	15,1

Головними транзитними транспортними магістралями, що проходять через територію області є: магістральні залізниці Миколаїв – Херсон – Джанкой, Херсон – Снігурівка – Апостолове, Снігурівка – Каховка –

Нововесела; автошляхи міжнародного значення: М-14 (Одеса – Мелітополь – Новоазовськ (на м. Таганрог), М-17 (Херсон – Джанкой – Феодосія – Керч) та М-18 (Харків – Сімферополь – Алушта – Ялта) та регіонального: Р-47 (Херсон – Нова Каховка – Генічеськ), Р-57 (Олешки – Гола Пристань – Скадовськ), Р-81 (Казанка – Снігурівка – Антонівка – /Р-47/) (див. рис. 2.2.2).

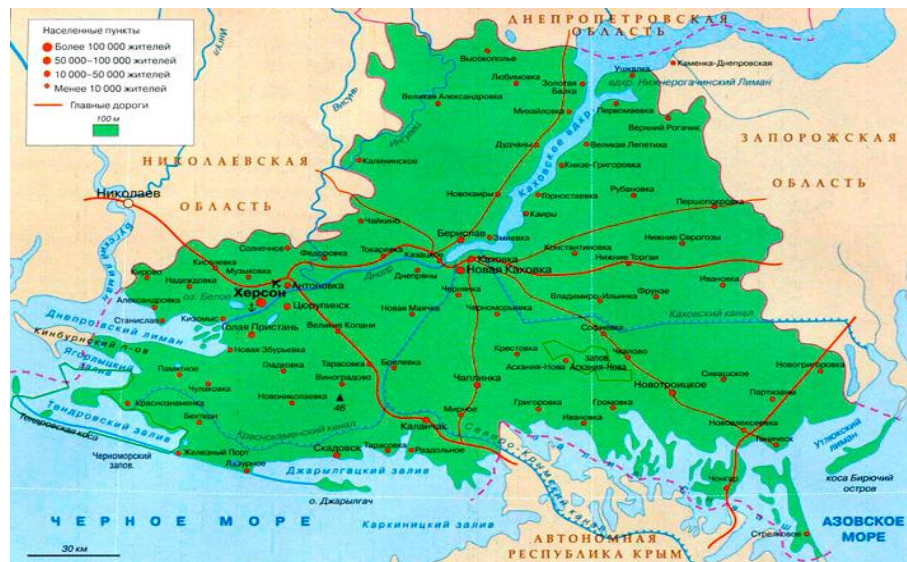

Рис. 2.2.2 Основні транспортні шляхи Херсонської області

На території області сформовано досить розвинену інфраструктуру автомобільних доріг, за допомогою якої налагоджено автобусне сполучення фактично з усіма населеними пунктами області і можлива доставка туристичних груп до будь-яких зон відпочинку та пам'ятних місць області.

У транспортній галузі на сьогодні функціонує 130 підприємств, установ та організацій, а саме: 2 державних морських торговельних порти, 2 річкових порти, що є акціонерними товариствами, 1 державне підприємство залізничного транспорту, 3 авіапідприємства, 119 інших суб'єктів господарювання, які здійснюють перевезення автомобільним транспортом пасажирів і вантажів. Чисельність працюючих у транспортному комплексі становить понад 17 тис. осіб.

Завдяки своєму вдалому розміщенню та наявності міжнародних транспортних коридорів і важливих магістральних залізниць область має

значний транзитний потенціал.

Потребують ремонту дороги внутрішнього сполучення, що стримує покращення рівня транспортного обслуговування сільських населених пунктів. Особливо це стосується автомобільних доріг з білощобеним покриттям, яких в області ще налічується більше 1 тис. км.

Інфраструктура Херсонської області включає автомобільний, залізничний, водний та повітряний транспорт.

По території області проходять 2 транспортні коридори: Євро – Азіатський (Херсон – Красноперекіпськ – Сімферополь) – 92,4 км і Чорноморського ЄС (Одеса – Мелітополь – Новоазовськ) – 223,6 км.

Мережа автомобільних доріг загального користування Херсонської області становить 5002 км, з них: державного значення – 1440,2 км, місцевого значення – 3561,8 км.

Протяжність автомобільних доріг комунальної власності в населених пунктах області становить 7577,0 км, у тому числі 5557,0 км – з твердим покриттям.

Із загальної протяжності з твердим покриттям в області 77% становлять дороги з удосконаленням його типом (цементобетон, асфальтобетон, «чорне шосе»), а решта – дороги з перехідним типом покриття («біле шосе», бруківка), які потребують удосконалення.

Забезпеченість автомобільними дорогами на 1000 км² території становить 174 км при середньому показнику по Україні 280 км. Протяжність доріг в області на 1000 чоловік складає 4,4 км при середньому показнику по Україні 3,6 км (за рахунок густонаселених областей).

Автомобільна галузь – важлива складова інфраструктури області, яка забезпечує життєдіяльність суспільства у виробничій і невиробничій сферах, задовольняє потреби населення в перевезеннях пасажирів автобусами загального користування.

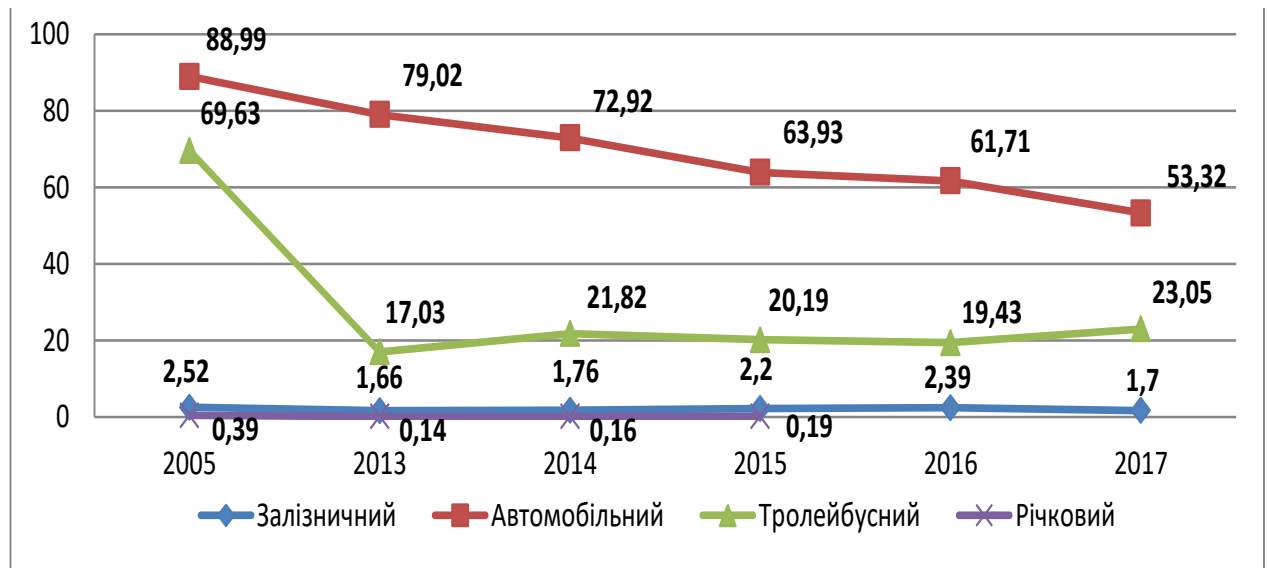

Рис. 2.2.3 Перевезення пасажирів за видами транспорту, млн. осіб [69]

Протягом останніх років поступово скорочуються обсяги пасажирських перевезень автомобільним транспортом. Так, у 2013 році відправлено 79 млн. пасажирів, у 2014 році – 72,9 млн. пасажирів, у 2015 році – 63,9 млн. пасажирів, у 2016 році – 61,7 млн. пасажирів, у 2017 році – 53,3 млн. пасажирів (рис. 2.2.3).

Через зменшення населення в сільській місцевості спостерігається зменшення пасажиропотоку на приміських маршрутах в районах області, що призводить до зниження рентабельності перевезень та їх припинення.

На сьогодні маршрутна мережа області складається з 465 міжміських та приміських внутрішньообласних автобусних маршрутів.

Перевезення пасажирів здійснюють 25 перевізників, з них:

- 8 базових пасажирських підприємств;
- 9 приватних фірм-перевізників;
- 8 приватних підприємців-перевізників (фізичних осіб).

Основними перевізниками області є:

- ТОВ «Іксора»;
- ТОВ «Херсонське АТП 16527»;
- ТОВ СП «Ямак»;

- ТОВ «Каховське АТП 16506»;
- ТОВ «Автотранс»;
- ТОВ «Авто-Лайф».

В області забезпечено щоденне виконання понад 2,0 тис. рейсів на 23 автостанціях та 2 автовокзалах.

ДП «Херсонський морський торговельний порт» розташований на правому березі р.Дніпро, на відстані 28 км від Дніпро-Бузького лиману.

З Чорним морем порт зв'язує підхідний канал (Херсонський морський канал) загальною довжиною 68 км, який проходить по р.Дніпро (28 км) і в Дніпро-Бузькому лимані 40 км. Порт має можливість приймати судна довжиною до 200 метрів з осіданням до 7,6 метрів.

ДП «Скадовський морський торговельний порт» розташований на березі Джарилгацької затоки Чорного моря. В наявності 8 причалів загальною довжиною 1100,6 метрів. В експлуатаційному стані знаходяться 3. В порту є 5 підйомних кранів вантажопідйомністю від 5 до 21 тонни. Портовий флот складається з 6 суден.

Порт має розвинену інфраструктуру, систему енергопостачання, зручні морські підходи і може приймати судна з осадкою до 6 метрів і вантажопідйомністю до 6 тис.тонн.

На підприємстві ДП «Скадовський морський торговельний порт» протягом тривалого часу функціонувала поромна переправа сполученням Скадовськ – Зонгулдак (Туреччина).

Залізничний транспорт області представлений виробничим підрозділом «Херсонська дирекція залізничних перевезень» яка входить до регіональної філії «Одеська залізниця» ПАТ «Укрзалізниця».

Протяжність колій складає більше 900 км, забезпечує потреби в перевезеннях трьох областей України: Херсонської, Миколаївської та частково Автономної Республіки Крим. На цій території розташовано 38 міст, 76

районів, 82 селища міського типу.

Через пасажирські залізничні вокзали Херсон та Миколаїв щорічно здійснюються пасажирські перевезення близько 3,0 млн. пасажирів, з яких у прямому (дальньому) сполученні - близько 1,2 млн. пасажирів, у місцевому сполученні – більше 300 тис. пасажирів та більше 1,5 млн. пасажирів у приміському сполученні.

Міжнародний аеропорт «Херсон» знаходиться на площі 297,3 га, має штучну злітно-посадкову смугу довжиною 2500 м, шириною 42 м, магістральні та допоміжні рульові доріжки, комплекс радіотехнічних споруд (радіонавігаційних), засобів забезпечення польотів, що дозволяє приймати повітряні судна типу: Boeing-737-800, Airbus-319/320/321, Ан-24/26/12/140/74, Bombardie, а також вертольоти всіх типів.

Аеровокзальний комплекс включає: пасажирський термінал (приліт-виліт), розрахований на обслуговування 400 пасажирів на годину, бізнес-зал та загальний пасажирський термінал.

Аеропорт охоплює 200-кілометрову зону Херсонської області та частину Запорізької, Дніпропетровської, Миколаївської, Кіровоградської областей (понад 4 мільйонів мешканців).

Враховуючи значний туристичний потенціал області, що включає курортно-рекреаційні зони на узбережжях Чорного та Азовського морів і дельти річки Дніпро, створюються можливості для авіакомпаній в організації регулярних та чартерних рейсів, що позитивно вплине на міжнародний імідж Херсонської області та України в цілому.

Спільними зусиллями депутатського корпусу обласної ради та обласної державної адміністрації після багаторічного простою у 2014 році відновлено регулярну авіаційну діяльність аеропорту, отримано всі сертифікати для обслуговування внутрішніх та міжнародних рейсів.

Упродовж 2014-2018 років на розвиток аеропорту спрямовано понад 150

млн. грн коштів державного фонду регіонального розвитку, обласного бюджету та власних коштів аеропорту.

Аеропорт налагодив співпрацю з авіакомпаніями «TurkishAirlinesInc.», ПАТ «Авіакомпанія «Міжнародні Авіалінії України», ТОВ «Браво» та ТОВ «Янейр». Діють щоденні регулярні авіаційні рейси до міст Київ, Стамбул (Туреччина), а також чартерні рейси (сезонні) на замовлення туроператорів до курортних міст Єгипту та Туреччини.

В аеропорту «Херсон» регулярно здійснюються рейси Стамбул-Херсон-Стамбул (авіакомпанії «Turkish Airlines»), Херсон-Київ («Міжнародні авіалінії України»), компанією «Браво» – міжнародні чартерні рейси у напрямку Хургади, Шарм-Ель-Шейху(Єгипет), Анталії, Даламан (Туреччина), Люблін (Польща). За яскравими враженнями та неповторними емоціями в область приїжджає понад 3,5 млн. гостей.

Пасажири активно користуються послугами Аеропорту. За 2018 рік перевезено 150,1 тис. пасажирів, що на 45,0 тис пасажирів більше ніж у 2017 році.

Злітно-посадкова смуга міжнародного аеропорту «Херсон» знаходиться в експлуатації понад 30 років і за цей час її капітальний ремонт не проводився, що негативно позначається на безпеці та регулярності польотів повітряних суден. Потребує підсилення, розширення, подовження покриття злітно-посадкової смуги та переобладнання систем посадки.

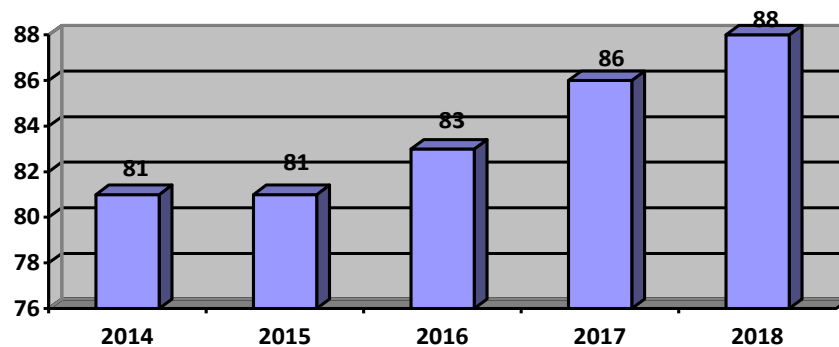

Рис. 2.2.4 Мережа лікарських закладів Херсонської області, [67]

На рис. 2.2.4 показано, що за період з 2014-2018 роки в області проводилась певна робота щодо оптимізації мережі лікарняних закладів. Мережа закладів, які мають у своєму складі стаціонари, станом на 01 січня 2019 року складає 39 установ, а усіх лікарських закладів – 88.

Збільшення кількості закладів відбулося за рахунок їх створення в об'єднаних територіальних громадах для покращення доступності, якості надання первинної медичної допомоги населенню в сільській місцевості.

Галузь культури Херсонської області представлена мережею закладів, серед яких 951 закладів культури і мистецтва, в тому числі: 440 клубних закладів, 463 бібліотек, 2 театри, обласна філармонія, 6 музеїв, 37 шкіл естетичного виховання, 2 вищих навчальних закладів культури і мистецтв I-II рівнів акредитації.

Зкладами культури і мистецтв обласного підпорядкування є: обласна універсальна наукова бібліотека ім. О. Гончара, обласна бібліотека для дітей ім. Дніпрової Чайки, обласна бібліотека для юнацтва ім. Б. Лавреньова, обласний центр народної творчості, обласний навчально-методичний центр культури і мистецтв, комунальне підприємство «Кіновідеопрокат», обласна інспекція по охороні пам'яток історії та культури, обласний краєзнавчий музей, обласний художній музей ім. О. Шовкуненка, обласний академічний музично-драматичний театр ім. М. Куліша, академічний обласний театр ляльок, обласна філармонія, обласний Палац культури, музичне училище та училище культури.

Щорічно музеї області відвідують більше 120,1 тис. осіб, проводиться понад 4200 екскурсій.

Важливою складовою галузі є бібліотеки, переважна більшість яких (359) розташовані в сільській місцевості. Послугами бібліотек щорічно користується понад 345,2 тис. читачів. Сукупний бібліотечний фонд становить 6,0 млн. примірників. Щорічна книговидача складає в середньому понад 7,9 млн. примірників книг.

Справжніми осередками розвитку мистецької освіти в області є мистецькі навчальні заклади, мережа яких складається з музичного училища, училища культури, 37 шкіл естетичного виховання (в районних центрах – 21, у сільській місцевості – 10), у яких навчається понад 7,5 тис. учнів та працює 832 викладачів, з них у сільських школах – 104.

На території Херсонської області налічується 5749 об'єктів культурної спадщини, в тому числі пам'яток археології - 3418; історії – 2259; мистецтва - 72. Із зазначеної кількості – 35 пам'яток національного значення: археології - 29; історії – 3; мистецтва – 3.

З точки зору планувальної організації територій узбережжя Чорного та Азовського морів посилаючись на [52] можна констатувати наступне:

1. По Чорноморському узбережжю:

Оздоровчо-рекреаційні комплекси склалися стихійно в межах Голопристанського, Скадовського і Каланчацького адміністративних районів. У різні часи була розроблена містобудівна документація (генеральні плани сіл Залізний Порт, Більшовик, смт Лазурне, м. Скадовськ). У цих проектах вирішувалися локальні задачі по розміщенню в населених пунктах оздоровчо-рекреаційних закладів, інженерно-транспортної інфраструктури, питання інженерної підготовки території, а також розміщення житлового будівництва.

По Чорноморському узбережжю відсутня єдина дорожня мережа, що оптимально обслуговує узбережжя та її зв'язок з Херсоном й іншою частиною країни.

2. По Азовському узбережжю:

Оздоровчо-рекреаційні комплекси склалися також стихійно в межах Генічеського району, Щасливцевської і Стрілківської сільських рад на Арабатській Стрілці.

По Азовському узбережжю, з урахуванням нових рекреаційних зон, відсутня дорожня мережа для обслуговування рекреаційних зон в межах

Генічеського району і транспортного обслуговування рекреаційних зон.

З характеристики існуючого планування території Чорноморського та Азовського узбережжя видно, що основним її недоліком є відсутність чіткого функціонального зонування території узбережжя, організації дорожньої мережі і транспортного обслуговування.

По Чорноморському узбережжю пропонується формування оздоровчо-рекреаційної зони в межах адміністративних районів: по Голопристанському району під оздоровчо-рекреаційну діяльність намічене освоєння 717 га територій, по Скадовському району 1473,2 га, по Каланчацькому району 1818,0 га. Усього по Чорноморському узбережжю намічене освоєння 4008,2 га територій, у тому числі під рекреацію 3945,0 га.

Проведене функціональне зонування територій оздоровчо-рекреаційних зон, а саме:

- зона оздоровчо-рекреаційних закладів – 1718,4 га;
- закладів обслуговування – 119,7 га;
- зона зелених насаджень загально-рекреаційного обслуговування – 1099,8 га;
- території під вулично-дорожньою мережею, транспортною інфраструктурою (АЗС, СТО, стоянки), території комунальних підприємств, пляжі – 1008,0 га.

Загально-рекреаційним центром Чорноморського узбережжя є м.Скадовськ, що має зручні зв'язки з обласним центром – м. Херсон та іншими областями країни.

По Азовському узбережжю Херсонської області усі заклади знаходяться на території Генічеського району (4225,3 га). Характерною особливістю оздоровчо-рекреаційної діяльності у Генічеському районі є наявність оздоровчого ресурсу (термальні води, ропа, мінеральні води) під оздоровчі заклади планується біля 300,3 га територій.

Загально-рекреаційним центром Азовського узбережжя є м. Генічеськ, яке зручно зв'язане з м. Херсон та іншими територіями країни.

За рахунок видатків обласного бюджету в 2019 р. Департаментом туризму та курортів Херсонської обласної державної адміністрації проведено наступні заходи:

- розвиток сучасної туристично-інформаційної інфраструктури та індустрії гостинності області – 691,8 тис.грн (77% від фактичних обсягів фінансування);
- маркетингове просування туристичного продукту на українському та міжнародному туристичних ринках – 2 192 тис.грн (99% від фактичних обсягів фінансування);
- підвищення рівня обслуговування та якості надання туристичних послуг – 211,4 тис.грн (98% від фактичних обсягів фінансування);
- просвітницька діяльність та науково-освітнє забезпечення сталого розвитку галузі туризму та діяльності курортів – 94,4 тис.грн (99% від фактичних обсягів фінансування);

Активізація сталого розвитку внутрішнього та міжнародного туризму – 553,9 тис.грн (99,98% від фактичних обсягів фінансування).

Із запланованих заходів не забезпечено виконання розроблення та встановлення інформаційних вказівників за маршрутами руху туристів, двомовних дорожніх інформаційних знаків за європейськими стандартами до туристично привабливих об'єктів.

Сформовано Єдиний реєстр шляхів активного туризму, до якого внесено 7 маршрутів активного туризму на території Херсонської області. Згідно паспортів відповідних маршрутів активного туризму розроблено технічні завдання щодо виготовлення понад 600 туристичних знаків відповідно до ДСТУ 7450:2013 «Туристичні послуги. Знаки туристичні активного туризму. Класифікація, опис і правила застосування» [20]. За результатами знаки

передано керівництву національних природних парків для встановлення і проведення маркування близько 50 км 7 маршрутів активного туризму біосферного заповіднику «Асканія-Нова» та національних природних парків «Олешківського», «Нижньодніпровського» та «Джарилгацького».

Для виготовлення та встановлення двомовних туристичних дорожніх знаків за європейськими стандартами 5.53 «Показник напрямку до визначного місця» до 8 найбільш привабливих туристичних об'єктів (Кам'нська Січ XVIII ст., Свято-Введенська церква XVIII ст., Бізюків чоловічий монастир XVIII ст., Вежа Вітовта XIV ст., Виноробне господарство князя П.М.Трубецького XIX ст., Водоспади, Ландшафтний показник «Станіславський», Національний природний парк «Олешківські піски») на території області, двічі оголошувалась допорогові закупівлі у системі «ProZorro».

Таким чином, з метою підвищення рівня обслуговування туристичних потоків, забезпечення доступу до якісної туристичної інформації (про найпривабливіші туристичні атракції Херсонщини, місця відпочинку, оздоровлення, розміщення, об'єкти природно-заповідного фонду, театри, музеї, та ін) за допомогою сучасних інформаційних технологій забезпечено придбання сенсорних туристичних кіосків з відповідним програмним забезпеченням для встановлення в місцях масового перебування, зокрема в аеропорту та на залізничному вокзалі м. Херсон. У 2019 р. відкрито перший сенсорний туристичний кіоск на території Херсонщини в аеропорту. У грудні підписано Меморандум про співпрацю з АТ «Укрзалізниця», що сприятиме встановленню відповідного кіоску на залізничному вокзалі до початку високого сезону 2020 р.

Наступним кроком буде розкрито основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні.

2.3. Основні напрями вдосконалення розвитку туризму в регіоні

Періодично, на онлайн-вебінарах «Механізми наповнення місцевих бюджетів та стягнення у повному обсязі туристичного збору» розглядаються такі проблемні питання, як:

1. Наявність значної кількості приватних домоволодінь в курортних зонах, які надають послуги відпочиваючим, проте не реєструються як приватні підприємці та у результаті не сплачують туристичний збір.

2. Низька податкова обізнаність відпочиваючих (платників туристичного збору) щодо особливостей справляння такого збору.

3. Залучення до оподаткування закладів відпочинку у зв'язку з використанням неоформлених земель та схем ухилення від сплати податків.

Місцевими органами влади не на належному рівні організовано роботу з податковими агентами щодо стягнення у повній мірі даного місцевого податку, що призвело до втрат до місцевих бюджетів додаткових фінансових резервів, які могли бути спрямовані на покращення інфраструктури, благоустрій та облаштування населених пунктів курортно-рекреаційних зон.

Розроблено заходи щодо підготовки та проведення в області курортно-туристичного сезону, затверджено рішення колегії обласної державної адміністрації від 10 березня 2021 року № 7 [52, 59, 62], якими передбачено:

— забезпечення належного санітарного стану пляжів і прибережних територій, місць масового відпочинку;

— проведення профілактичних дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних робіт у будівлях і спорудах та на територіях оздоровчих закладів;

— контроль за діяльністю комунальних аварійно-рятувальних служб на воді в курортно-рекреаційних районах області;

— облаштування об'єктів інфраструктури та пляжних територій елементами доступності для людей з особливими потребами, інвалідністю, маломобільних груп населення;

— організувати роботу з власниками закладів розміщення, готельєрами щодо необхідності проходження процедури добровільної сертифікації відповідності послуг проживання та обов'язкової категоризації готелів і закладів тимчасового розміщення.

— обстеження та приведення до належного стану транспортної інфраструктури (в тому числі облаштування автостоянок, автокемпінгів, громадських вбиралень уздовж доріг); тощо.

Велика увага під час курортно-туристичного сезону 2021 року приділятиметься безпеці гостей та покращення рівня сервісу в курортно-рекреаційних зонах області.

До початку курортно-туристичного сезону і його стабільного проведення за такими напрямками [52] :

- організація належного утримання та раціонального використання територій, будівель, інженерних споруд і об'єктів рекреаційного, природоохоронного, оздоровчого, історико-культурного та іншого призначення відповідно до вимог чинного законодавства, забезпечення їх доступності, в тому числі для людей з особливими потребами;

- розробка та погодження в установленому законодавством порядку схем санітарного очищення населених пунктів відповідно до наказу Міністерства регіонального розвитку, будівництва та житлово-комунального господарства України від 23 березня 2017 року № 57 згідно з ДБН Б.2.2-6:2013: “Склад та зміст схеми санітарного очищення населеного пункту”;

- організація збору, своєчасне видалення та утилізація твердих і рідких побутових відходів (наявність спецавтотранспорту, облаштування місць первинного накопичення відходів, готовність полігонів/звалищ твердих

побутових відходів і очисних споруд);

- забезпечення належного санітарного стану пляжів і прибережних територій, місць масового відпочинку;

- приведення до належного естетичного стану територій населених пунктів, забезпечення їх своєчасного озеленення та очищення від бур'янів і сухостою, винищення амброзії;

- проведення профілактичних дезінфекційних, дезінсекційних, дератизаційних робіт у будівлях і спорудах та на територіях оздоровчих закладів із залученням підприємств та організацій, що мають відповідні дозволи;

- забезпечення розміщення малих архітектурних форм для провадження підприємницької діяльності відповідно до вимог містобудівного і земельного законодавства;

- обстеження та приведення до належного стану транспортної інфраструктури (в тому числі облаштування автостоянок, автокемпінгів, громадських вбиралень уздовж доріг), вжиття заходів стосовно поліпшення стану автотранспортних шляхів, що з'єднують курортні населені пункти між собою та з районами.

Забезпечити організацію та проведення системної рекламно-іміджевої кампанії, спрямованої на популяризацію та представлення туристично-рекреаційного потенціалу області на внутрішньому та міжнародному туристичних ринках, висвітлення на веб-сайті обласної державної адміністрації та в засобах масової інформації

Здійснювати контроль за виконанням юридичними та фізичними особами, що надають послуги з оздоровлення та відпочинку, послуги з харчування, а також за забезпеченням ними належних умов для надання туристичних послуг з додержанням вимог, встановлених чинним законодавством:

- забезпечення проведення закладами оздоровлення та відпочинку лабораторного контролю якості води питної, води відкритих водоймищ на пляжах, води у басейнах, ґрунту (піску) на пляжах, змивів з об'єктів середовища, готових страв згідно з укладеними договорами з акредитованими лабораторіями;

- забезпечення підприємствами торгівлі та громадського харчування лабораторного контролю безпеки харчової продукції та продовольчої сировини згідно з укладеними договорами

Проводити моніторинг туристичних потоків до області, надавати управлінню туризму та курортів обласної державної адміністрації для узагальнення наступну інформацію:

Відомості поточного року в порівнянні з показниками аналогічного періоду минулого року щодо:

- кількості іноземців, які в установленому порядку через державний кордон та контрольні пункти в'їзду-виїзду відвідали область у приватних цілях;

- кількості іноземних гостей, які прибули в область скориставшись міжнародним аеропортом «Херсон»;

- переліку країн, з яких прибували іноземні гості до Херсонщини через державний кордон, контрольні пункти в'їзду-виїзду та, зокрема, через Міжнародний аеропорт «Херсон» (за рейтингом відвідування).

Крім того, відомості щодо:

- кількості та обсягів пасажиропотоків, які здійснювалися залізничним транспортом, через Міжнародний аеропорт «Херсон» до області та автоперевізниками у напрямку Чорноморського й Азовського узбережжя протягом курортно-туристичного сезону 2021 року, в порівнянні з показниками аналогічного періоду 2020 року;

- переліку областей України, з якими налагоджено залізничне сполучення в поточному році, у порівнянні з минулим роком

Інформувати управління туризму та курортів обласної державної адміністрації щодо обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від провадження туристичної діяльності в області, суми сплати туристичного збору в районах, у тому числі у розрізі міських, сільських та селищних рад.

Забезпечити проведення порівняльного аналізу показників 2020 та 2021 років щодо обсягів надходжень до бюджетів усіх рівнів від суб'єктів господарювання супутніх сфер економіки (транспорт, харчування, торгівля, розваги), які є підґрунтям туристичних послуг, а також обсягів надходжень за оренду пляжних територій, земельних ділянок під розміщення малих архітектурних форм, автопарковок, об'єктів торгівлі та громадського харчування в курортно-рекреаційних районах.

Щороку велика кількість відпочивальників прибуває до Херсонщини залізничним транспортом, однак попит на вказані послуги часто перевищує реальну можливість пасажирських перевезень, особливо у літній період.

Так, у березні 2021 року у Херсонській ОДА відбулась нарада з представниками регіональних філій «Одеська залізниця» та «Придніпровська залізниця» АТ «Укрзалізниця» щодо можливостей розширення напрямків залізничних перевезень до Херсонської області з інших регіонів країни.

Употочному році літнім графіком руху потягу № 11/12 Київ – Новоолексіївка передбачено його прибуття до кінцевої станції на І колію. Також Генічеським районом щоденно курсує поїзд 12/11 Київ – Новоолексіївка, а влітку кожного дня курсуватимуть поїзди: 81/82 Харків – Новоолексіївка та Львів – Ковель – Новоолексіївка.

Проведена робота щодо організації додаткових потягів, які сполучатимуть Херсонщину з іншими регіонами України. За інформацією, наданою регіональним центром управління рухом регіональної філії «Придніпровська залізниця» АТ «Укрзалізниця», до літнього курортного сезону будуть додатково призначені 9 пар потягів:

- 80/79 Київ – Дніпро (продовжено до Новоолексіївки);
- 199 Мінськ – Новоолексіївка;
- 113/118 Чернівці – Генічеськ (продовжено від станції Київ);
- 190/189, 201/203 Кривий Ріг – Дніпро – Генічеськ (двогрупний поїзд);
- 232/231 Івано-Франківськ – Генічеськ;
- 280/279 Хмельницький – Генічеськ;
- 501 Дніпро – Кривий Ріг – Генічеськ;
- 729/713 Харків – Генічеськ;
- 817/818 Дніпро – Генічеськ.

Також, на літній період призначатимуться 2 пари приміських поїздів Дніпро – Генічеськ.

Таким чином, можна констатувати, що обласними і місцевими органами управління розроблено реальні заходи щодо підготовки та проведення в області курортно-туристичного сезону, звичайно, з врахуванням санітарно-епідеміологічних умов, які будуть на той період.

ВИСНОВКИ ТА ПРОПОЗИЦІЇ

Дослідивши питання даної проблеми можна зробити наступні висновки.

1. Сьогодні Херсонщина є безсумнівно однією з найпривабливіших територій для відпочинку в Україні з інфраструктурою та індустрією гостинності, які активно розвиваються та інвестуються. У життя втілюються різноманітні інфраструктурні проекти, що сприяють подальшому розвитку туризму на території області, зокрема: будівництво яхт-клубів, дельфінаріїв, аквапарків, готельно-апартаментних комплексів, кінно-спортивних клубів, бальнеологічних центрів, відновлення регулярних пасажирських перевезень та екскурсій по Дніпру.

2. Демографічна ситуація в області містить ризики для майбутнього розвитку її територій. Спостерігатиметься подальше скорочення чисельності наявного населення і при збереженні його темпів на початок 2028 року чисельність населення області становитиме менше 990 осіб. Зменшення чисельності населення стосуватиметься як міських населених пунктів, так і сільських поселень. Через десять років чисельність працездатного населення у віці 25-30 років скоротиться на 40%, що спричинить значний дефіцит робочої сили.

3. У розвитку туризму в Херсонській області є певні особливості: зміна співвідношення обсягів внутрішнього та зовнішнього туризму на користь останнього, незначна кількість іноземних туристів, поступове зменшення кількості громадян, охоплених внутрішнім туризмом.

4. Існує наявність нереалізованого потенціалу підприємств сфери туризму в Херсонській області. Водночас туристичні підприємства відчувають проблеми, пов'язані зі складною соціально-економічною та геополітичною ситуацією, відсутністю ефективної державної політики у сфері туризму.

5. В області удосконалюється мережа приміських та міжміських внутрішньообласних автобусних маршрутів загального користування. Разом з тим, майже 60% приміських автобусних маршрутів загального користування, що не виходять за межі району, де організатором перевезень є районні державні адміністрації, мають збитковий характер через низький пасажиропотік.

6. Значну увагу слід приділити збільшенню інформаційно-рекламної підтримки туристичної галузі; використанню лікувального потенціалу області; розвитку фестивального, наукового туризму в період міжсезоння, а також підтримці історико-культурних та природних об'єктів області.

7. Доцільно визначити перспективні екскурсійні об'єкти області, розробити програму використання об'єктів природно-заповідного фонду для потреб туристичної галузі, досліджувати можливість використання лікувальних грязей, термальних та мінеральних вод. Херсонська область володіє привабливим інвестиційним кліматом у зонах, перспективних для розвитку туризму.

ПЕРЕЛІК ІНФОРМАЦІЙНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Аналітична записка за результатами моніторингу та оцінки соціально-економічного розвитку районів та міст обласного значення Херсонської області за 2019 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/pokazniki-ekonomichnogo-rozvitku>.

2. Андрушенко В. Ю. Значення та розвиток територіально-рекреаційної системи завдяки туризму / В. Ю.Андрушенко // Розвиток економічної системи в умовах глобалізації: Матеріали міжн. наук.-практ. конф. – Вінниця, 2014. – С.87-90.

3. Бакурова А. В. Оцінка рекреаційної привабливості регіону / А.В. Бакурова, Д. В. Очеретін // Економіка: проблеми теорії та практики. Збірник наукових праць. – Вип 183. – Том III. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2003. – С. 617-622.

4. Бейдик О. О. Рекреаційно-туристські ресурси України: методологія та методика аналізу, термінологія, районування / О. О. Бейдик. – К.: ВПЦ “Київський університет”, 2001. – 395 с.

5. Безручко Е.С. Управление природно-рекреационными ресурсами в целях устойчивого развития туризма / Е.С. Безручко, Е.И. Мишнина // Управление в современных системах. – 2015. – №1(5). – С.36-39.

6. Биркович В. І. Модернізація туристичного та рекреаційного потенціалу регіонів України / В. І. Биркович // Статистика України. – 2006. – № 3 (34). – С. 83-86.

7. Букреев И.А. Формирование и реализация рекреационного потенциала региона / И.А. Букреев // Культура народов Причерноморья. – 2012. – №209. – С. 19-22.

8. Величко В.В. Організація рекреаційних послуг: Навчальний посібник /

В.В. Величко. – Харків: Харківський національний університет міського господарства ім. О.М. Бекетова, 2013. – 202 с.

9. Ветрова Н.М. Рекреационная специализация региона: экологические параметры / Н. М. Ветрова // Экономика и управление. – 2011. – №3. – С.21-24.

10. Василевська Я.В. Туризм як один із факторів розвитку Херсонської області / Я.В. Василевська // Вісник Дніпропетровського національного університету. Серія «Геологія. Географія». – 2008. – Т.16. – №3/2. – С.80-86.

11. Всесвітня туристична організація. Офіційний веб-сайт. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://unwto.org/>.

12. Галасюк С. С. Сучасний стан розвитку санаторно-курортної бази в Україні / С. С. Галасюк // Глобальні та національні проблеми економіки. – 2017. – Вип. 15. – С. 197-202.

13. Географія Херсонщини: Навч. посібник / Під ред. І.О. Пилипенка, Д.С.Пальчикової. – Херсон, 2007. – С.166-165.

14. Головне управління Держгеокадастру у Херсонській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khersonska.land.gov.ua/>.

15. Головне управління статистики у Херсонській області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ks.ukrstat.gov.ua/>.

16. Давиденко І. В. Основні компоненти туристично-рекреаційного потенціалу / І. В. Давиденко // Соціально-економічні проблеми сучасності та концепція сталого розвитку в Україні та світі: матеріали міжнар. наук.-практ. конф. – Дніпропетровськ: НО «Перспектива», 2014. – Ч. 2. – С. 49-52.

17. Департамент туризму та курортів Херсонської обласної державної адміністрації. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: visitkherson.gov.ua.

18. Державна служба статистики України. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: www.ukrstat.gov.ua.

19. Джерелюк Ю. О. Сучасний стан і тенденції розвитку туристичної галузі

в Херсонській області / Ю. О. Джерелюк, Н. Є. Фролова // Науковий вісник Ужгородського національного університету. – 2018. – Випуск 20. – Частина 1. – С. 142-146.

20. ДСТУ 7450:2013 Туристичні послуги. Знаки туристичні активного туризму. Класифікація, опис і правила застосування [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://online.budstandart.com/ua/catalog/doc-page.html?id_doc=86390.

21. Жидяк О. Р. Тенденції розвитку санаторно-курортного комплексу: напрями змін та фактори впливу / О. Р. Жидяк, О. М. Вівчарук, О. В. Фурсіна // Соціально-економічні проблеми сучасного періоду України. – 2015. – Вип. 5. – С. 3-6.

22. Загальне положення про санаторно-курортний заклад. Постанова КМУ від 11.07.2001 № 805. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dp_20010711_805.html.

23. Звіт про виконання у 2019 році обласної програми «Розвиток туризму та курортів в Херсонській області на 2019-2021 роки» [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visitkherson.gov.ua/regionalni-programi/zvit-pro-vikonannja-u-2019-roci-oblasnoi-programi-rozvitok-turizmu-ta-kurortiv-v-hersonskij-oblasti-na-2019-2021-roki/>

24. Земельний кодекс України від 25 жовтня 2001 р. // Відомості Верховної Ради України. – Київ, 2002. – № 3-4. – Ст. 27.

25. Каланчацька районна державна адміністрація. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/kalanchaska-raionna-derzhavna-administraciya>.

26. Каленюк І. С. Соціальні аспекти розвитку рекреації та туризму в Україні / І. С. Каленюк, Т. М. Котенко // Демографія і соціальна економіка. – 2016. – №2 (27). – С. 90-101.

27. Кифяк В.Ф. Методи та принципи формування територіальних

рекреаційних систем / В.Ф. Кифяк // Вісник ДІТБ. – 2013. – №17. – С.51-54.

28. Конституція України / Відомості Верховної Ради України. – 1996. – № 30. – Ст. 141.

29. Концепція розвитку санаторно-курортної галузі. Розпорядження КМУ від 23 квітня 2003 р. № 231-р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.uazakon.com/document/fpart95/idx95147.htm>.

30. Краєвська А.С. Рекреаційні ресурси санаторно-курортних підприємств: сутність та перспективи використання / А. С. Краєвська, О. О. Мороз, Б.Є.Грабовецький. – Вінниця: ВНТУ, 2013. – 186 с.

31. Курортні ресурси України. – Вип. IV. – Ч. I. – К.: ЛТД, 2005. – 155 с.

32. Лиман С. І. Історія туризму: навчальний посібник / С. І. Лиман, А. Ю. Парфінченко, І. С. Посохов. – Суми: ПФ “Видавництво “Університетська книга”, 2018. – 372 с.

33. Лісовий кодекс України. – К.: Мін. лісгосп України, 1994. – 56 с.

34. Любіцева О.О. Туристичні ресурси України: Навч. посіб. / О.О. Любіцева, Є. В. Панкова, В. І. Стафійчук. – Київ: Альтерпрес, 2007. – 369 с.

35. Мандруй Херсонщиною [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/mandruj-xersonshhinoyu>.

36. Менеджмент і маркетинг туризму: навч. посібник / Т.М. Афонченкова, О.В. Булюк, Б.П. Масенко та ін.; за ред. О.Є. Лугініна. К.: Видавництво Ліра, 2012. 364 с.

37. Модернізація туризмознавства: теорія і практика партнерства: монографія / За ред. Г.П. Скліяра. Полтава: ПУЕТ, 2015. 372 с.

38. Надієнко О.І. Правове регулювання сфери туризму: становлення та розвиток вітчизняного законодавчого інституту / О. І. Надієнко // Порівняльно-аналітичне право. – 2018. – №3. – С. 110-113.

39. Нормативно-правові акти України з питань туризму: Зб. законодавч. та нормативн. актів / Упор. М.Л. Камлик. – К.: Атіка, 2004. – 464 с.

40. Оздоровлення дітей у дитячих закладах оздоровлення та відпочинку влітку 2017 року : стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. – К. : Державна служба статистики України, 2017. – 55 с.

41. Основи законодавства про охорону здоров'я: Закон України (зі змінами та доповненнями). [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.zakon2.rada.gov.ua> (дата звернення: 05.05.20).

42. Офіційний туристичний портал [Електронний ресурс]. – Режим доступу: kherson.travel.

43. Оцінка туристично-рекреаційного потенціалу регіону : монографія / за заг. ред. В. Г. Герасименко. – Одеса : ОНЕУ, 2016. – 262 с.

44. Панкова Є.В. Туристичне краєзнавство: Навчальний посібник / Є. В. Панкова. – К.: Видавництво: Альтерпрес, 2003. – 352 с.

45. Пасічник В. Система баз даних та знань туристичних мобільних путівників / В. Пасічник, В. Савчук // Вісник Національного університету «Львівська політехніка». – 2016. – №843. – С. 154-164.

46. Перелік об'єктів культурної спадщини національного значення, які заносяться до Державного реєстру нерухомих пам'яток України / Додаток до постанови Кабінету Міністрів України від 3 вересня 2009 р. № 928. [Електронний ресурс] – Режим доступу : <http://www.spadshina.com.ua/index.php?sID=23&itemID=376>.

47. Положення про департамент туризму та курортів. Наказ Міністерства економічного розвитку і торгівлі від 22.07.2016 №1202. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: [http:// docs.dtkr.ua/ doc/1022.14391.1](http://docs.dtkr.ua/doc/1022.14391.1).

48. Порядок визнання населеного місця історичним [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon1.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nreg=909-2006-%EF>.

49. Правове регулювання туристичної діяльності в Україні: зб. нормативно- правових актів; під заг. ред. проф. В.К. Федорченка. – К.: Юрінком

Інтер, 2002. – 640 с.

50. Про внесення змін до Закону України “Про туризм”: Закон України. / Відомості Верховної Ради України [Текст]. – 2004. – №13. – Ст. 180.

51. Програма розвитку туризму та курортів у Херсонській області на 2019-2021 роки [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visitkherson.gov.ua/regionalni-programi/programa-rozvitku-turizmu-ta-kurortiv-u-xersonskij-oblasti-na-2019-2021-roki/>.

52. Проект Плану заходів з організації належної підготовки систем життєзабезпечення в населених пунктах Херсонщини до курортно-туристичного сезону-2021 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visitkherson.gov.ua/novyny-tourizm/proekt-planu-zahodiv-z-organizacii-nalezhnoi-pidgotovki-sistem-zhittiezabezpechennja-v-naselenih-punkтах-hersonshhini-do-kurortno-turistichnogo-sezonu-2021/>.

53. Про затвердження переліку водних об’єктів, що відносяться до категорії лікувальних: Постанова Кабінету Міністрів від 11.12.1996 № 1499 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1499-96-%D0%BF#Text>.

54. Про затвердження переліку населених пунктів, віднесених до курортних: Постанова Кабінету Міністрів України № 1576 від 28.12.1996 р. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?meg=1576%2D96%2D%EF>.

55. Про затвердження Порядку створення і ведення Державного кадастру природних територій курортів: Постанова КМУ від 23 травня 2001 р. №562 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/562-2001-%D0%BF>. Назва з екрана.

56. Про курорти. Закон України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: http://www.moz.gov.ua/ua/portal/dp_20010711_805.html.

57. Про мисливське господарство та полювання: Закон України (№1478 –

III від 22.02.2000 р.) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.rada.gov.ua>.

58. Про схвалення Концепції розвитку санаторно-курортної галузі: Розпорядження Кабінету Міністрів України № 231-р від 23.04.2003 р. / Офіційний вісник України [Текст]. – 2003. – №17. – С. 122.

59. Про Стратегію розвитку Херсонської області на період 2021-2027 років [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/strateg%D1%96ja-rozvitku-2021-2027>.

60. Про туризм: Закон України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 1995. – №31. – Ст.241 (в редакції від 04.08.2011) [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon.rada.gov.ua/cgi-bin/laws/main.cgi?nre>.

61. Про утворення та ліквідацію районів. Постанова Верховної Ради України / Відомості Верховної Ради України (ВВР). – 2020. – № 33. – Ст.235 [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/807-20#Text>

62. Розроблено заходи щодо підготовки та проведення в області курортно-туристичного сезону 2021 року [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://visitkherson.gov.ua/novyny-tourizm/rozrobleno-zahodi-shhodo-pidgotovki-ta-provedennja-v-oblasti-kurortno-turistichnogo-sezonu-2021-roku/>

63. Рябова Т. А. Маркетингове забезпечення розвитку рекреаційно-туристичної системи / Т. А. Рябова // Економіка. Управління. Інновації. – 2012. – №1 (7). – С. 45-49.

64. Санаторно-курортне лікування та туризм в Херсонській області // Статистичний щорічник Херсонської області за 2018 р. – Херсон, 2019. – 513 с.

65. Семенов В.Ф. Регіональний вимір рекреаційно-туристичної діяльності: [монографія] / В.Ф. Семенов. – К.: Фенікс, 2008. – 201 с.

66. Смаль І. В. Туристичні ресурси світу / І. В. Смаль. – Ніжин : Видавництво Ніжинського державного університету імені Миколи Гоголя,

2010. – 336 с.

67. Соціально-економічний аналіз Херсонської області [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/>.

68. Статистичний щорічник України за 2018 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Житомир: ТОВ “Бук Друк”, 2019. – 482 с.

69. Статистичний щорічник України за 2019 рік / Державна служба статистики України: за ред. І. Є. Вернера / відп. за вип. О.А. Вишневська. – Київ, 2020. – 465 с.

70. Стратегія розвитку туризму та курортів на період до 2026 року. Розпорядження Кабінету Міністрів України від 16 березня 2017 р. № 168-р [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/168-2017>.

71. Сучасний стан законодавчого забезпечення туризму в Україні: проблеми та шляхи вирішення: Звернення учасників Всеукраїнських громадських слухань / Туристична Асоціація України. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.tourism.gov.ua/publ.aspx?id=322>.

72. Ткаченко Т.І. Сталий розвиток туризму: теорія, методологія, реалії бізнесу: Монографія / Т.І. Ткаченко. – К.: КНТЕУ, 2006. – 537 с.

73. Тронько П. Історичне місто як культурна цінність і об’єкт пам’яткоохорони / П. Тронько, Я. Верменич // Україна ХХ ст.: культура, ідеологія, політика. – 2009. – № 15. – С.171-183.

74. Туризм в Україні [Електронний ресурс] / Держкомстат України, 2018. [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://www.ukrstat.gov.ua>.

75. Туристична діяльність в Україні у 2017 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. – К.: Державна служба статистики України, 2018. – 90 с.

76. Туристична діяльність в Україні у 2018 році: стат. бюлет. / [відп. за вип. О.О. Кармазіна]. К.: Державна служба статистики України, 2019. – 80 с.

77. Туристичний імідж регіону: монографія / за ред. А.Ю. Парфінєнка. – Х.: ХНУ імені В. Н. Каразіна, 2011. – 312 с.

78. Туристичні ресурси та інфраструктура – головні складові розвитку туризму в Україні [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <http://ru.osvita.ua/vnz/reports/tourism/36431/>.

79. Управління туризму та курортів Херсонської ОДА [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/oda-informuye/upravl%D1%96nnja-turizmu-ta-kurort%D1%96v/>.

80. Устименко Л.М. Оптимізація рекреаційної діяльності курортів України / Л.М. Устименко, Н.В. Булгакова // Географія та туризм: Науковий збірник / Ред. кол.: Я.Б. Олійник (відпов. ред.) та ін. – К.: Альтерпрес, 2016. – Вип. 38. – С. 48-58.

81. Фоменко Н. В. Рекреаційні ресурси та курортологія: навч. посібн. / Н.В. Фоменко. – К.: Центр навчальної літератури, 2007. – 312 с.

82. Херсонська обласна державна адміністрація. Офіційний сайт [Електронний ресурс]. – Режим доступу: <https://khoda.gov.ua/ekonomichnij-rozvitok-xersonsko%25d1%2597-oblasti/>.

ДОДАТКИ
Додаток А
Соціально-економічний розвиток

Таблиця А. 1

Основні характеристики адміністративно-територіального устрою Херсонської області, [82]

Найменування району, міста	Населення, тис. осіб	Територія тис. кв. км	Щільність населення, осіб / кв. км	Об'єднані територі- альні громади	Міста		Селища міського типу	Сільські населені пункти
					Усього	у тому числі обласного значення		
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Херсонська область	1047,0	28,461	37	30	9	4	31	658
Бериславський	47,2	1,721	27	3	1	-	1	41
Білозерський	65,8	1,534	43	3	-	-	1	56
Великопетиський	16,4	1,000	16	-	-	-	1	12
Великоолександрівський	25,3	1,540	16	1	-	-	4	54
Верхньорогачицький	11,6	0,915	13	-	-	-	1	20
Високопільський	14,8	0,701	21	2	-	-	2	34
Генічеський	59,1	3,008	20	-	1	-	2	65
Голопристанський	45,3	3,411	13	4	-	-	-	51
Горностаївський	19,5	1,018	19	2	-	-	1	28
Іванівський	13,6	1,120	12	1	-	-	1	27
Каланчацький	21,3	0,916	23	2	-	-	2	20
Каховський	35,4	1,451	24	4	-	-	1	43
Нижньосірогоський	15,6	1,209	13	-	-	-	1	24
Нововоронцовський	20,9	1,005	21	-	-	-	1	19
Новотроїцький	35,2	2,298	15	-	-	-	2	42
Олешківський	71,0	1,759	40	3	1	-	2	28
Скадовський	47,1	1,456	32	-	1	-	1	37
Чаплинський	34,8	1,722	20	4	-	-	2	39
м. Гола Пристань (міськрада)	14,5	...	х	-	1	1	-	1
м. Каховка	36,3	0,031	1171	-	1	1	-	-
м. Нова Каховка (міськрада)	66,9	0,223	300	1	2	1	1	8
м. Херсон (міськрада)	329,4	0,423	779	-	1	1	4	9

Таблиця А. 2

Прогноз галузевої структури господарства Херсонської області
(за чисельністю зайнятих), [1]

Сфери економіки та види економічної діяльності	2011 р.		2036 р.	
	Тис. осіб	%	Тис. осіб	%
Виробнича сфера	232	48,3	168,4	42,0
Сільське господарство, мисливство, лісове господарство; рибальство, рибництво	143,9	30,0	60,9	15,2
Промисловість	45,8	9,5	60,1	15,0
Будівництво	15,8	3,3	20,0	5,0
Діяльність транспорту та зв'язку	26,5	5,5	27,3	6,8
Невиробнича сфера	248,7	51,7	232,5	58,0
Торгівля; ремонт автомобілів, побутових виробів та предметів особистого вжитку; діяльність готелів та ресторанів	107	22,2	82,2	20,5
Фінансова діяльність	4,5	0,9	11,2	2,8
Операції з нерухомим майном, оренда, інжиніринг та надання послуг підприємцям	18,1	3,8	20,1	5,0
Державне управління	26,4	5,5	18,0	4,5
Освіта та наука	41,8	8,7	42,1	10,5
Охорона здоров'я та надання соціальної допомоги	29,6	6,2	42,9	10,7
Надання комунальних та індивідуальних послуг; діяльність у сфері культури та спорту	21,3	4,4	16,0	4,0
Всього по видах економічної діяльності	480,7	100,0	400,9	100,0
Самозайняте населення, студенти, безробітні у працездатному віці	166,1		100,0	
Населення у працездатному віці	646,8	59,7	500,9	51,8
Всього населення	1083,4		966,8	

Таблиця А. 3

Природний приріст (скорочення) населення у розрізі районів та міст обласного значення, [67]

	2010		2016		2017		2018	
	осіб	на 1000 осіб наявного населення	осіб	на 1000 осіб наявного населення	осіб	на 1000 осіб наявного населення	осіб	на 1000 осіб наявного населення
1	2	3	4	5	6	7	8	9
Область	- 4044	-3,7	-5673	-5,4	-5921	-5,6	-7068	-6,8
Міста обласного значення:								
Херсон	- 1325	-3,9	-1475	-4,4	-1593	-4,8	-2029	-6,2
Гола Пристань			-166	-11,3	-210	-14,4	-226	-15,7
Каховка	-155	-4,1	-288	-7,9	-234	-6,4	-300	-8,3
Нова Каховка	-291	-4,2	-520	-7,7	-469	-7,0	-547	-8,2
Райони								
Бериславський	-150	-3,1	-310	-6,5	-280	-5,9	-396	-8,4
Білозерський	-113	-1,7	-276	-4,2	-349	-5,3	-456	-7,0
Великопетиський	-125	-7,1	-151	-9,1	-119	-7,2	-133	-8,2
Великоолександрівський	-139	-5,2	-181	-7,0	-215	-8,4	-233	-9,3
Верхньорогачицький	-98	-7,8	-112	-9,5	-113	-9,6	-112	-9,7
Високопільський	-72	-4,6	-90	-6,0	-93	-6,2	-139	-9,5
Генічеський	-273	-4,4	-291	-4,9	-329	-5,5	-451	-7,7
Голопристанський	-336	-5,4	-216	-4,7	-233	-5,1	-233	-5,2
Горностаївський	-80	-4,0	-92	-4,7	-130	-6,6	-135	-7,0
Іванівський	-58	-4,0	-86	-6,2	-114	-8,3	-136	-10,1
Каланчацький	-95	-4,3	-122	-5,7	-40	-1,9	-70	-3,3
Каховський	-61	-1,7	-118	-3,3	-131	-3,7	-174	-4,9
Нижньосірогоський	-93	-5,5	-105	-6,6	-138	-8,8	-164	-10,6
Нововоронцовський	-136	-6,1	-147	-6,9	-190	-9,0	-171	-8,2
Новотроїцький	-182	-4,9	-237	-6,7	-218	-6,2	-110	-3,1
Скадовський	-116	-2,4	-315	-4,4	-321	-6,8	-310	-6,6
Олешківський	-153	-2,1	-332	-7,0	-296	-4,2	-433	-6,1
Чаплинський	7	0,2	-43	-1,2	-106	-3,0	-110	-3,2

Додаток Б

Лікувально-оздоровча діяльність у Херсонській області

Таблиця Б. 1

Розподіл іноземних громадян,
оздоровлених протягом 2016-2017 року у санаторно-курортних
і оздоровчих закладах України, за регіонами [75]

Регіони, в яких розташовані заклади	Оздоровлено протягом тривалого часу		Відпочивало протягом 1-2 днів	
	всього іноземних громадян, осіб	у % до загальної кількості оздоровлених	всього іноземних громадян, осіб	у % до загальної кількості оздоровлених
Україна	577 123	18,2	9 456	6, 7
Вінницька	4 248	4,3	6	0,7
Волинська	177	0,7	202	6,3
Дніпропетровська	453	0,3	12	0,1
Донецька	-	-	-	-
Житомирська	123	1,2	-	-
Закарпатська	2 808	7,4	18	0,4
Івано-Франківська	6 354	8,4	8	0,3
Київська	8 207	4,2	291	2,3
Кіровоградська	-	-	-	-
Луганська	341	1,4	338	3,1
Львівська	2 456	5,8	634	6,7
Миколаївська	9	-	-	-
Одеська	645	7,8	432	4,9
Полтавська	567	5,0	31	4,0
Рівненська	56	0,2	3	0,2
Сумська	145	3,2	34	0,4
Тернопільська	43	0,3	31	0,9
Харківська	32	0,7	-	-
Херсонська	55	0,4	-	-
Хмельницька	-	-	-	-
Черкаська	724	1,5	-	-
Чернівецька	243	4,3	-	-
Чернігівська	567	8,3	-	-

Таблиця Б. 2

Динаміка кількості місць у будинках та пансіонатах відпочинку
в розрізі регіонів України, складено за [74, 76]

№п /п	Адміністративні території	У них місць			
		2000	2015	2017	2017 до 2015, %
	Україна	62923	15236	13621	21,6
1.	АР Крим	27590	-	-	-
2.	Вінницька	-	-	-	-
3.	Волинська	39	374	374	959,0
4.	Дніпропетровська	1140	787	787	69,0
5.	Донецька	9475	2220	662	7,0
6.	Житомирська	-	-	-	-
7.	Закарпатська	200	250	217	108,5
8.	Запорізька	1812	1032	843	46,5
9.	Івано- Франківська	145	135	135	93,1
10.	Київська	748	70	74	9,9
11.	Кіровоградська	450	-	-	-
12.	Луганська	60	-	-	-
13.	Львівська	340	175	175	51,5
14.	Миколаївська	6791	2004	2416	35,6
15.	Одеська	2023	1088	988	48,8
16.	Полтавська	177	180	-	-
17.	Рівненська	-	-	-	-
18.	Сумська	-	-	-	-
19.	Тернопільська	-	-	-	-
20.	Харківська	1705	-	-	-
21.	Херсонська	8482	6500	5250	61,9
22.	Хмельницька	-	-	-	-
23.	Черкаська	-	-	-	-
24.	Чернівецька	-	220	-	-
25.	Чернігівська	336	-	-	-
26.	м. Київ	650	201	-	-
27.	м. Севастополь	760	-	-	-

Таблиця Б. 3

Дитячі заклади оздоровлення та відпочинку, що працювали влітку 2018 року,
за регіонами [74, 76]

Регіони, в яких розташовані заклади	Кількість закладів	У них місць, тис.	Кількість дітей, які перебували у закладах, тис.	Питома вага оздоровлених дітей у загальній кількості дітей 7-16 років, %
Україна	9745	106337	970027	24
АР Крим	-	-	-	-
Вінницька	293	3770	29793	20
Волинська	195	2179	21693	18
Дніпропетровська	839	4974	91203	38
Донецька	421	5950	34070	-
Житомирська	315	2611	24601	20
Закарпатська	175	2731	27929	17
Запорізька	265	11078	44574	19
Івано-Франківська	313	4313	32842	14
Київська	415	4703	34819	22
Кіровоградська	522	1500	42245	47
Луганська	214	1503	12294	-
Львівська	238	1997	20299	9
Миколаївська	257	4336	24227	20
Одеська	556	11253	105946	37
Полтавська	808	6117	54620	43
Рівненська	234	1630	26265	18
Сумська	729	4825	49922	53
Тернопільська	89	1749	5993	6
Харківська	745	5955	95337	45
Херсонська	446	11396	62140	32
Хмельницька	204	1604	18628	16
Черкаська	800	2763	50903	47
Чернівецька	107	2985	14637	15
Чернігівська	483	2427	31867	37
м. Київ	82	1988	13180	11
м. Севастополь	-	-	-	-